

ONDERHOUDSBEHEERPLAN GROEN

2016-2020

*TOELICHTING OP DE UITVOERING
VAN HET GROENBEHEER IN DE GEMEENTE GORINCHEM*

Afdeling Beheer Onderhoud & Realisatie
Team Beheer & Toezicht

1 Inleiding

In de programmabegrotingen van de afgelopen jaren waren steeds diverse raadsopdrachten opgenomen, die het belang van een kwalitatieve hoogstaande openbare ruimte benadrukten. Deze raadsopdrachten maken onderdeel uit van de belangrijkste thema's uit het huidige Coalitieakkoord 2014-2018 met als thema: Verbindend, levendig, zorgzaam. De vorige raad heeft het beheerplan Openbare Ruimte (Schoon en heel) vastgesteld en daarmee de onderhoudsniveaus van de openbare ruimte in de stad bepaald. Dit niveau wil het nieuwe college vasthouden. Ook op het gebied van 'Openbare orde en veiligheid' vraagt het college in het huidige coalitieakkoord aandacht voor schoon, heel en veilig van de openbare buitenruimte.

Gorinchem is een prachtige groene en gezonde stad waarbij de uitvoering van het groenbeheer gebeurt door vakbekwaam personeel, op basis van vakmanschap en kennis. Veel van de werkzaamheden worden in eigen beheer uitgevoerd. Hierdoor heeft het team Buitendienst van de Afdeling Beheer Onderhoud en Realisatie (BOR) veel ervaring in het groenbeheer. Deze ervaring heeft bijgedragen aan een goede ontwikkeling van het groenbeheer en geleid tot wat het anno 2016 is.

De afdeling BOR voert zoveel mogelijk natuurvriendelijk beheer uit. Hierbij houdt de afdeling zich aan de regels uit de "Gedragscode Flora- en faunawet bestendig beheer gemeentelijke groenvoorzieningen". In deze Gedragscode zijn vanuit de overheid regels gegeven over de uitvoering van groenbeheer bij aanwezigheid van (mogelijk) beschermde soorten.

In het rapport "Waar staat de gemeente nu?" geeft 73% van de Gorinchemse burgers aan tevreden te zijn met het onderhoud van de perken, plantsoenen en parken. 86% geeft aan dat er voldoende groen in zijn of haar buurt is.

Door het vastleggen van de werkzaamheden in werkpakketten is een eerste stap gedaan om meer grip te krijgen op wat er in de praktijk aan werkzaamheden wordt uitgevoerd. Werkpakketten zijn overzichten per beheergroep, bijvoorbeeld bomen of sierheesters, om deze beheergroepen te onderhouden.

Een tweede stap om een toelichting op papier te maken over het groenbeheer is echter nog niet eerder gemaakt. Dit onderhoudsbeheerplan vormt de toelichting op papier. Dit beheerplan beschrijft expliciet wat het groenbeheer inhoudt en bestaat uit de uitgangspunten die worden gehanteerd rondom het groenbeheer. Uitgangspunten zijn keuzes die zijn gemaakt om tot het huidige pakket aan werkzaamheden en uitvoeringsmethodes te komen.

Dit document vormt ook de actualisatie van de verouderde beleidsdocumenten:

- Nota Groenbeheer (1993);
- Beleidsnota groenbeheer Gorinchem "kiezen voor groen" (2004);
- Beleidsnota beheer watergangen in Gorinchem (2008);

Inhoud

1	Inleiding	- 2 -
2	Uitgangspunten groenbeheer	- 5 -
2.1	Uitbesteding van werk vindt onder de volgende omstandigheden plaats:	- 5 -
2.2	Beperkt gebruik chemische middelen.	- 6 -
2.3	Wij voeren natuurvriendelijk beheer uit (Flora- en faunawet).....	- 6 -
2.4	Gedragscode	- 7 -
2.5	Stadsvogeladviseur	- 8 -
2.6	Meldingen met betrekking tot openbaar groen.....	- 10 -
3	Uitgangspunten per beheergroep	- 11 -
3.1	Transitie naar vier onderhoudsniveaus	- 11 -
3.2	Implementatie van de vier onderhoudsniveaus in Obsurv	- 11 -
3.3	Gebiedsdifferentiatie groenbeheer	- 12 -
4	Beheergroep bomen.....	- 14 -
4.1	Aanschaf van bomen.....	- 14 -
4.2	Aanplant van bomen.....	- 14 -
4.3	Bescherming boom tegen beschadiging	- 16 -
4.4	Beheer direct na aanplant	- 18 -
4.5	Snoeien van bomen.....	- 18 -
4.6	Overlast bomen	- 20 -
4.7	Verwijderen van bomen.....	- 21 -
4.8	Kapvergunningbeleid.....	- 23 -
4.9	Boomcontroles.....	- 23 -
4.10	Ziekten en plagen in bomen.....	- 24 -
4.11	Bestrijding ziekten en plagen	- 25 -
4.12	Potloodiepen	- 26 -
4.13	Hulpmiddelen bomen	- 26 -
4.14	Kwaliteitscatalogus bomen.....	- 27 -
5	Beheergroep gras.....	- 31 -
5.1	Recreatief gras	- 31 -
5.2	Natuurlijk gras.....	- 31 -
5.3	Prachtlint.....	- 32 -
5.4	Gras overige werkzaamheden	- 32 -
5.5	Kwaliteitscatalogus gras	- 33 -
6	Beheergroep griend.....	- 35 -
6.1	Onderhoud van griend.....	- 35 -
7	Beheergroep bosplantsoen	- 36 -
7.1	Onderhoud van bosplantsoen	- 36 -
7.2	Kwaliteitscatalogus bosplantsoen	- 38 -
8	Beheergroep sierheesters	- 40 -
8.1	Toepassing sierheesters	- 40 -
8.2	Onderhoud sierheesters	- 40 -

8.3	Kwaliteitscatalogus sierheesters	- 42 -
9	Beheergroep hagen.....	- 45 -
9.1	Onderhoud van hagen.....	- 45 -
9.2	Kwaliteitscatalogus hagen	- 46 -
10	Beheergroep bloemschalen en baskets	- 47 -
10.1	Onderhoud bloemschalen	- 47 -
11	Overige uitgangspunten groenbeheer	- 48 -
11.1	Ganzen.....	- 48 -
11.2	Ambrosia	- 48 -
11.3	Duizendknoop	- 48 -
12	Sportvelden	- 49 -
12.1	Klein onderhoud	- 51 -
12.2	Sportveld gras groot onderhoud.....	- 52 -
12.3	Nieuwe ontwikkelingen.....	- 54 -
12.4	Greendeal.....	- 54 -
12.5	Sportveld gras overige werkzaamheden.....	- 56 -
12.6	Kunstgras sportveld klein onderhoud.....	- 57 -
12.7	Kunstgras sportveld groot onderhoud	- 57 -
12.8	Atletiekbaan.....	- 58 -
13	Begraafplaatsen	- 59 -
13.1	Begraafplaatsen in Gorinchem.....	- 59 -
13.2	Uitgiften grafruimten	- 60 -
13.3	Onderhoudswerkzaamheden	- 61 -
14	Financiën	- 62 -

Bijlagen 1 t/m 5

2 Uitgangspunten groenbeheer

- Ongeveer 50% van de werkzaamheden voeren we zelf uit, 50% besteden we uit;
- We werken zo beperkt mogelijk met chemische middelen om het onkruid te bestrijden;
- We voeren natuurvriendelijk beheer uit (Flora- en faunawet);
- We handelen klachten/meldingen over het groen snel af;
- We proberen de biodiversiteit zoveel mogelijk in stand te houden zo mogelijk te bevorderen.

2.1 Uitbesteding van werk vindt onder de volgende omstandigheden plaats:

- bij piekmomenten, specialistische- of te kostbare werkzaamheden;
- bij benodigdheid van zeer dure machines die de afdeling niet heeft;
- incidentele werkzaamheden;
- routinewerkzaamheden en uit een sociale maatschappelijke verplichting.

Een groot deel van het groenbeheer wordt door de eigen dienst uitgevoerd. De afdeling weegt altijd kritisch af of werk uitbesteed wordt of in eigen hand gehouden wordt. Een van de belangrijke redenen voor het uitbesteden van werk is dat het groenbeheer arbeidsintensief is waardoor de arbeidsbehoefte teveel wordt in bepaalde perioden.

Aannemers vangen dan de werkdruk in deze piekmomenten op. Andere werkzaamheden die worden uitbesteed aan aannemers zijn onder andere werkzaamheden die te kostbaar of te specialistisch zijn om zelf uit te kunnen voeren, werk waarvoor dure machines ingezet dienen te worden die de afdeling zelf niet heeft en werkzaamheden die slechts incidenteel noodzakelijk zijn.

Routinewerkzaamheden zijn ook een belangrijke reden om aannemers in te huren. Voor met name de routinematige cyclische werkzaamheden wordt personeel ingezet van de sociale werkplaats, de Landsinghof genaamd.

Door het uitbesteden van werkzaamheden aan de Landsinghof wordt ook bijgedragen aan onze sociaal-maatschappelijke verantwoordelijkheid.

Een deel van het werk dat uitbesteed wordt gebeurt op basis van samenwerking. Door samen te werken met de Landsinghof kan door inzet van flexibele uren efficiënter gewerkt worden. De gemeente beschikt over groenmedewerkers die veel kennis en ervaring hebben. Ze zijn ook meer specialist: maaier, sportveldbeheerder, boomverzorgers, hovenier, ect. De medewerkers van de Landsinghof zijn met name sterk in cyclisch handwerk zoals onkruidbestrijding in beplantingen. Uit de ervaring die we hebben opgedaan is naar voren gekomen dat:

- Met name flexibele afname en inzet van arbeid succesvol gebleken is. Hierdoor zijn we niet gebonden aan de werkschrijvingen in een bestek en zijn de groenmedewerkers van de Landsinghof breder inzetbaar;
- Medewerkers van de Landsinghof zich ontwikkelen door samen te werken in gemengde ploegen en zich optrekken aan de medewerkers van de gemeente. Hierdoor zijn ze ook productiever;
- Er een egalere groenbeeld aan het ontstaan is dat voldoet aan de uitgangspunten groenbeheer;
- Deze werkwijze draagvlak heeft onder zowel de medewerkers van de gemeente als van de Landsinghof.

2.2 Beperkt gebruik chemische middelen.

Uitgangspunten werken met chemische middelen:

- Vanaf 1 januari 2015 worden geen chemische middelen meer gebruikt voor onkruidbestrijding op verhardingen;
- Voor onkruidbestrijding in beplantingsvakken wordt zoveel mogelijk het gebruik van chemische middelen beperkt.

Vanaf 1 januari 2015 worden geen chemische middelen meer gebruikt voor onkruidbestrijding op verhardingen

In het nieuwe coalitieprogramma Verbinden, Levendig en Zorgzaam is opgenomen dat vanaf 1 januari 2015 geen chemische middelen meer mogen worden ingezet. Staatssecretaris Dijkema van Milieu heeft de Tweede Kamer laten weten te streven naar 1 maart 2016 als ingangsdatum voor de wijziging van het Besluit gewasbeschermingsmiddelen en biociden. Bij wijziging is het gebruik van Roundup Evolution (glysofaat), het middel dat wordt toegepast bij de bestrijding van onkruid op verhardingen ook wettelijk verboden.

Als gevolg van het coalitieprogramma Verbinden, Levendig en Zorgzaam overgegaan tot alternatieve methoden van onkruidbestrijding op verhardingen.

Er is gekozen om in samenwerking met reinigingsdienst Waardlanden te gaan borstelen door:

- efficiënter werken door borstelen en vegen beter op elkaar af te stemmen door dit bij Waadlanden neer te leggen (valt binnen het veegplan);
- Door te werken met een 3^e borstel op de veegmachines die dan het onkruid op de trottoirs mee kunnen nemen (valt binnen het veegplan);
- Inzet van de LM-track waar 's winters sneeuw mee wordt geveegd. De inzet zou dan continue gedurende het groeiseizoen moeten zijn. (De kosten voor brandstof, bediening en borstel ten laste van budget onkruidbeheersing op verhardingen)

Voor onkruidbestrijding in beplantingsvakken wordt zoveel mogelijk het gebruik van chemische middelen beperkt

In enkele gevallen worden chemische middelen in beplanting gebruikt om het onkruid te bestrijden. Bijvoorbeeld bij wortelonkruid, bij nieuw plantsoen of op sportvelden. Er wordt dan met de spuit gewerkt. In sierplantsoen wordt o.a gespoten tegen Japanse knoop, haagwinden, kleefkruid en gras. In de overige situaties wordt geschoffeld of geplukt. Op moeilijk bereikbare plaatsen wordt de spuitlans gebruikt. Het betreft uitsluitend wettelijk toegestane middelen. Daarnaast wordt er preventief in jonge aanplant of niet volgroeide beplantingsvakken met Kerb gespoten om de ontwikkeling van zaadonkruiden tegen te gaan. Kerb mag maximaal 1x per jaar worden toegepast.

2.3 Wij voeren natuurvriendelijk beheer uit (Flora- en faunawet)

De afdeling BOR voert natuurvriendelijk beheer uit. Hierbij houdt de afdeling zich aan de regels uit de "Gedragscode Flora- en faunawet bestendig beheer gemeentelijke groenvoorzieningen". In deze Gedragscode zijn vanuit de overheid regels gegeven over de uitvoering van groenbeheer bij aanwezigheid van (mogelijk) beschermde soorten. De afdeling voert ook natuurvriendelijk beheer uit op de aanwezige natuurterreinen binnen de gemeente. Hieronder volgt een toelichting op de Gedragscode en de aanpassingen aan het groenbeheer om natuurvriendelijk te beheren.

Bij de uitvoering van het groenbeheer rekening met de regels uit de gedragscode

Door het groenbeheer af te stemmen op de gedragscode, geeft de afdeling aan oog te hebben voor de natuur. De afdeling BOR heeft een cursus gevolgd, zodat alle medewerkers op de hoogte zijn van de regels uit de gedragscode. Hierdoor weet men waarop gelet moet worden bij uitvoering van werkzaamheden in het groen. Aanpassing van de werkzaamheden is mede afhankelijk van de aanwezige beschermde plant- of diersoorten. Daarom is specifieke kennis van beschermde soorten binnen de afdeling een vereiste.

2.4 Gedragscode

Er is een “Gedragscode Flora- en faunawet bestendig beheer gemeentelijke groenvoorzieningen” opgesteld, specifiek voor alle groene afdelingen van gemeenten. Deze is opgesteld op basis van de Flora- en faunawet en is een uitwerking van deze wet. De Flora- en faunawet is wetgeving om plant- en diersoorten in Nederland duurzaam te beschermen en is sinds 2002 van toepassing.

De gedragscode is van toepassing op uitvoering van het bestendige beheer: oftewel het gebruikelijke beheer om het groen te onderhouden. Als men zich bij uitvoering van het groenbeheer in de praktijk houdt aan de regels uit de gedragscode, wordt schade aan soorten voorkomen of tot een minimum beperkt. Bij het creëren of veranderen van situaties in de openbare ruimte dient te allen tijde een ontheffingsplicht te worden aangevraagd bij het ministerie. Maar wanneer bij verandering van de situatie wordt voldaan aan de “Gedragscode Flora- en faunawet bestendig beheer gemeentelijke groenvoorzieningen” hoeft echter geen ontheffingsplicht te worden aangevraagd. De gedragscode is dus ook een vrijstellingsbesluit op de ontheffingsplicht van de Flora- en faunawet.

Uitgangspunten bij werken volgens gedragscode:

- Aanpassing door gefaseerd werken;
- Aanpassing door verstoring te beperken;
- Aanpassing door vaste rust- en verblijfsplaatsen te respecteren;
- Aanpassing door nesten, voortplanting- en rustperiodes te respecteren;
- Op natuurterreinen is het groenbeheer gericht op optimaliseren en beschermen van natuurwaarden.

Aanpassing door gefaseerd werken

Er wordt gefaseerd gewerkt. Dit houdt in dat bij beheer van een groenoppervlak of gebied een gedeelte wordt overgeslagen zodat dit kan dienen als vluchtplek voor fauna. Het kan ook ertoe dienen bijzondere zaden te behouden, zodat verspreiding plaats kan vinden.

Aanpassing door verstoring te beperken

Bij beheerwerkzaamheden waarbij geluid wordt geproduceerd moet het aantal piekmomenten beperkt worden. Door gewenning op te laten treden worden verassingen of schrikreacties voorkomen en wordt geprobeerd werkzaamheden zoveel mogelijk te combineren om de duur van de verstoring te beperken. Er wordt rekening gehouden met de werkrichting waarin wordt gewerkt. Er wordt in de richting van een rustig groengebied gewerkt zodat dieren een vluchtroute hebben. Door het aanpassen van de bandenspanning en het kiezen van vaste routes voor machines wordt verstoring van de bodem tot een minimum beperkt.

Bij de aanschaf van machines bewust gekozen voor geluidsarme machines ter voorkoming van verstoring van flora en fauna. De machines hebben afgesloten cabines om de ervaring van de fysieke aanwezigheid van mensen te beperken. Bewust worden keuzes gemaakt bepaalde machines in te zetten omdat deze de verstoring tot een minimum beperken.

Aanpassing door vaste rust- en verblijfsplaatsen te respecteren

Zo nodig worden beschermende maatregelen aangebracht om de flora en fauna te beschermen tijdens de uitvoering van het groenbeheer. Een beschermingsmaatregel is bijvoorbeeld een markering met lint, het plaatsen van een kooi over een nest of het markeren van nestbomen. Bij uitvoering van beheer wordt van deze gemarkeerde locaties zoveel mogelijk afstand gehouden. Locaties van beschermde plant- en diersoorten worden op een kaart bijgehouden.

Aanpassing door nesten, voortplanting- en rustperiodes te respecteren

Bij uitvoering van beheerwerkzaamheden wordt rekening gehouden met voortplanting- en rustperiodes van flora- en fauna. Bijvoorbeeld winterrust, het broedseizoen van vogels en de voortplantingsperiode van amfibieën. Werkzaamheden worden soms uitgesteld of de werkzaamheden worden met grote zorgvuldigheid uitgevoerd.

Nesten en horsten dienen te worden beschermd

Op natuurterreinen is het beheer gericht op het optimaliseren en beschermen van natuurwaarden

In de gemeente Gorinchem zijn 6 natuurterreinen aanwezig dit zijn:

- het Wiel Lingsesdijk;
- Avelingen;
- de Stadswallen;
- eerste wiel;
- tweede wiel bij Dalem.

Daarnaast is er één landschapspark bij de Donken van Laag Dalem. Het landschapspark is een landschappelijk ingericht gebied met een parkfunctie. Het landschapspark ligt tussen de Waaldijk en de Donken van Laag Dalem.

Natuurterreinen zijn gebieden waarin de natuurwaarde van dat gebied van groot belang is vanwege de potentie tot of aanwezigheid van een grote biodiversiteit. Het beheer van de terreinen is erop gericht de natuurwaarden te beschermen en te ontwikkelen. Daarom worden specifieke maatregelen in deze gebieden toegepast goede omstandigheden gecreëerd om de biodiversiteit te beschermen en te vergroten.

Ook zijn struwelen aangeplant. Een struweel is een moeilijk doordringbare ruigte en daarom een geschikte schuil- en broedplaats voor vogel en andere dieren. Ook zijn nestkasten geplaatst om verschillend gevogelte aan te trekken. Vrijkomend snoeihout wordt waar mogelijk op wildrillen geplaatst. Dit zijn lange takkenstapels waarin diertjes kunnen schuilen, nestelen etc.

Bijzondere plant- en diersoorten die voorkomen in de natuurgebieden in Gorinchem zijn bijvoorbeeld de Ratelaar en de Gevlekte rietorchis (een orchideesoort) en bijzondere diersoorten zoals; vuurlibelle, sneeuwgangs, kwak en koereiger.

2.5 Stadsvogeladviseur

Sinds mei 2013 wordt gebruik gemaakt van de kennis en kunde van Stadsvogeladviseur Gorinchem. Een Stadsvogeladviseur zet zich belangeloos in voor de bescherming van stadsvogels, door verschillende betrokken partijen binnen Gorinchem te informeren en adviseren over het inrichten en behouden van een groene en prettige woonomgeving binnen de bebouwde kom.

De heer J. M. Sterk is als vrijwilliger voor vogelbescherming Nederland Stadsvogeladviseur en heeft zich bereid verklaard als Stadsadviseur Gorinchem een steentje bij te dragen aan een leefbaar Gorinchem.

De Stadsvogeladviseur is het lokale aanspreekpunt voor:

- De bescherming van stadsvogels;
- Een betere/duurzame leefomgeving voor flora en fauna;
- Informatie en advies.

Een van de eerste aandachtpunten waren de huismussen en zwaluwen in de binnenstad.

Met deze typische stadsvogels gaat het niet zo best door het verdwijnen van geschikte nestplaatsen.

Door het maken van een inventarisatie van de habitat en nestplaatsen kan er gericht advies gegeven worden om de populatie huismussen en zwaluwen te stabiliseren en zo mogelijk te vergroten.

De afdeling BOR maakt bij de uitvoering 'maaien ruw gras' al gebruik van de kennis en kunde van de heer Sterk. Hierbij geeft de heer Sterk o.a. informatie over de aanwezigheid van nesten van bijvoorbeeld rietzangers.

2.6 Meldingen met betrekking tot openbaar groen

Er wordt geprobeerd misstanden tot een minimum te beperken. Bij een klacht wordt de gemeente aansprakelijk gesteld voor een misstand. De klacht wordt via een officieel klachtenprotocol afgehandeld.

Bij een melding is er slechts een verzoek tot oplossing van een ongerechtigheid in de openbare ruimte. Meldingen komen telefonisch, schriftelijk, ter plaatse op het werk of via de website van de gemeente Gorinchem binnen bij de gemeente. Een klacht komt uitsluitend schriftelijk binnen en wordt via een speciale klachtencoördinator opgepakt en afgehandeld.

Het Wiel Lingsedijk

Er wordt ernaar gestreefd een melding binnen 3 werkdagen af te handelen. De melding wordt in het 'meldingensysteem' ingevoerd en doorgestuurd naar team buitendienst en vervolgens afgehandeld door de melding zo goed mogelijk in te passen in de werkzaamheden.

Zo wordt zoveel mogelijk geprobeerd om uitstekende en overhangende zicht- en doorgang belemmerende takken te voorkomen. Met de aanplant wordt hiermee rekening gehouden door bij aanplant de planten op voldoende afstand van paden aan te planten. Ook bij beplantingskeuzes wordt rekening gehouden met sociale veiligheid en verkeersveiligheid om gevaarlijke situaties en meldingen te voorkomen. Wanneer er toch meldingen zijn, worden de takken weggesnoeid.

3 Uitgangspunten per beheergroep

In de volgende hoofdstukken wordt een toelichting gegeven op de uitgangspunten die worden gehanteerd bij het beheer per beheergroep in het groen.

Per beheergroep en het onderhoudsniveau (type groen) is een werkpakket opgesteld. Een beheergroep is een verzameling beplanting die een bepaald beeld vormen, soortgelijk gebruik mogelijk maken, groeien onder vergelijkbare condities en daardoor op dezelfde wijze beheerd moeten worden.

3.1 Transitie naar vier onderhoudsniveaus

Waar voorheen werd gewerkt en gerekend met één onderhoudsniveau wordt in de Visie en Beleidsplan Openbare Ruimte vier onderscheidende kwaliteitsniveaus bepaald. Deze kwaliteitsniveaus zijn feitelijk een directe afgeleide van het onderhoudsniveau. Hierbij wordt in de 'lagere onderhoudsniveaus' zoveel mogelijk gestandaardiseerd terwijl in de hoogste kwaliteitsniveau speciaal voor die plek iets gemaakt mag worden wat een specifiek en vervolgens veel kostbaarder onderhoud met zich meebrengt.

De transitie van één onderhoudsniveau naar vier brengt een andere werkwijze en andere kostenverdeling met zich mee. Hier zal de komende tijd op gestuurd moeten worden. De kostenverdeling zal in het nieuwe beheer pakket Obsurv doorgerekend moeten worden. Op dit moment is het nog niet mogelijk om voor de periode vanaf 2014 een begroting in Obsurv te generaliseren.

3.2 Implementatie van de vier onderhoudsniveaus in Obsurv

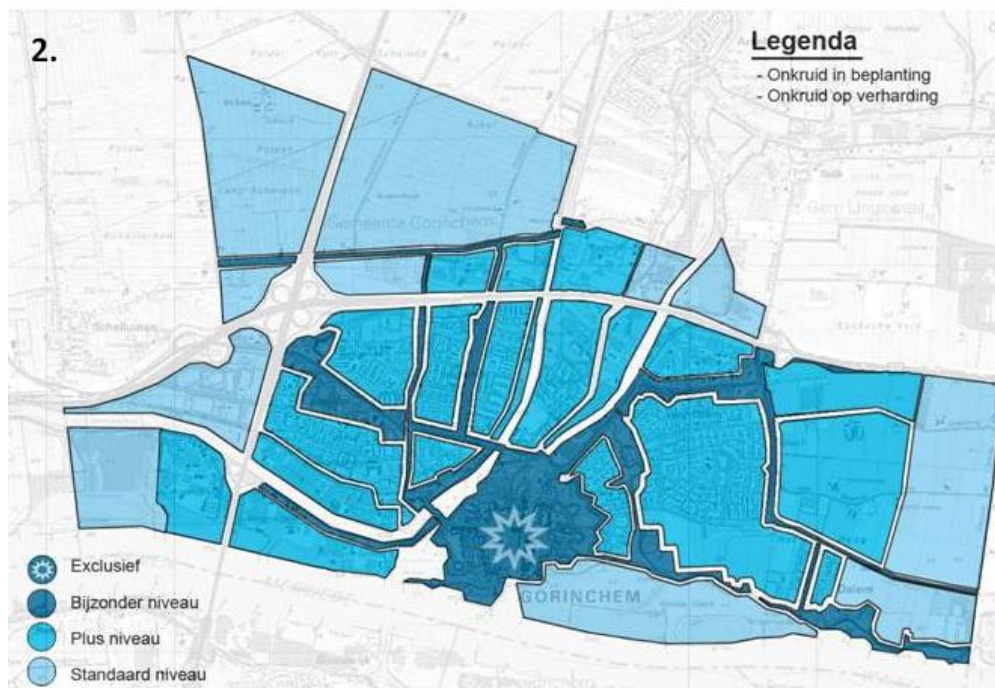
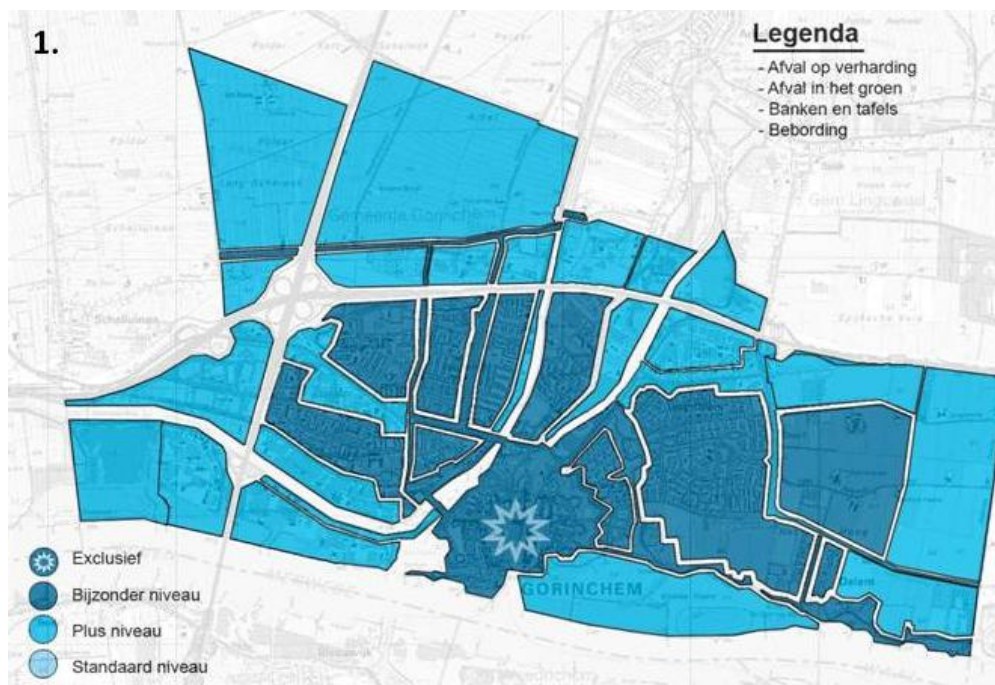
Om een begroting met vier onderhoudsniveaus in Obsurv te kunnen maken moeten de volgende onderdelen geactualiseerd worden:

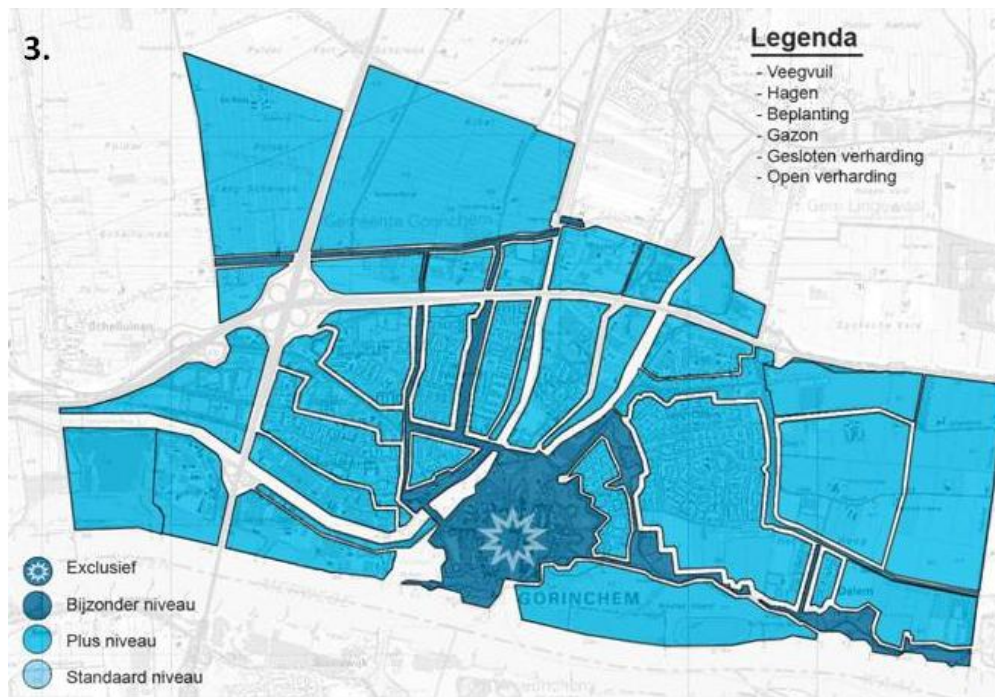
1. Vastleggen begrenzing van de vier verschillende onderhoudsniveaus in Obsurv (geodeten/Grontmij);
2. Vaststellen hoeveelheden per beheergroep per onderhoudsniveau (groenbeheer);
3. Invoeren maatregelenpakket per onderhoudsniveau (groenbeheer);
4. Koppeling grafische onderhoudsniveau met administratieve gegevens (groenbeheer/geodeten);
5. Aanmaken begroting (geodeten/groenbeheer/Grontmij).

Onderhoudsdifferentiatie zal niet mogen leiden tot kostenverhoging en zal derhalve budgetneutraal doorgevoerd moeten worden.

3.3 Gebiedsdifferentiatie groenbeheer

Met betrekking tot groenbeheer zijn uit de Visie en Beleidsplan Openbare Ruimte en de bevindingen uit de workshops met de raadsleden en klankbordgroepen de volgende gebiedsdifferentiatie met betrekking tot groenbeheer tot stand gekomen en dienen als basis voor de uitgangspunten per beheergroep:

Hierbij worden de volgende onderhoudsniveaus onderscheiden:

Standaard	vergelijkbaar met CROW C-niveau
Plus	vergelijkbaar met CROW B-niveau
Bijzonder	vergelijkbaar met CROW A-niveau
Exclusief	vergelijkbaar met CROW A ⁺ niveau

Er worden uitgangspunten beschreven voor onderstaande beheergroepen:

- Bomen;
- Gras;
- Griend;
  - Bosplantsoen;
  - Sierheesters;
  - Hagen;
  - Bloemschalen / baskets;
  - Overige.

4 Beheergroep bomen

Onder deze beheergroep vallen de volgende werkpakketten:

- Knot- leiboom in verharding;
- Knot- leiboom in groen;
- bomen in verharding;
- bomen in groen.

Bomen zijn belangrijk voor mensen. Een boom levert zuurstof, werkt als stoffilter, draagt bij aan seizoensbeleving, vormt een groene aankleding van de stad, draagt voor een belangrijk deel bij aan structuurbegeleiding in de stad, ect. Daarnaast levert een boom een belangrijk leefnetwerk voor flora en fauna. Om deze reden werkt Gorinchem om het bomenbestand te beschermen en verder te ontwikkelen tot een duurzame, sterke en gevarieerde boomstructuur. Het dagelijks beheer en onderhoud van de bomen in Gorinchem wordt uitgevoerd door de bomenploeg van team Buitendienst.

4.1 Aanschaf van bomen

De keuze voor een boomsoort wordt afgestemd op de groeiplaats, het gewenste beeld en de sierwaarde. Een boom wordt geplant met als doel dat de boom voldoende toekomst heeft op die standplaats. Daarnaast wordt gestreefd naar ontwikkeling van een divers bomenbestand binnen de gemeente met specifieke soorten in parken en begraafplaatsen. Dit is van belang voor het in stand houden van het bomenbestand (geen monoculturen i.v.m ziekten en plagen), de variatie in het groenbeeld, de leefomgeving voor flora en fauna en de seizoensbeleving.

Uitgangspunten bij de aanschaf van bomen zijn:

- Keuze voor bomen zonder kluit, maat 16/18 cm;
- Keuze voor bomen van Nederlandse kwekerijen met NAK keurmerk;
- Keuze voor bomen met Milieukeurmerk;
- Keuze voor bomen gekweekt op eigen wortel.

Keuze voor bomen zonder kluit, maat 16/18

Bij aanschaf wordt zoveel mogelijk gekozen voor bomen zonder kluit, deze kunnen zonder vrachtwagen en mobiele kraan worden getransporteerd. Onze ervaring is dat een boom, geplant in het plantseizoen, zonder kluit net zo goed aanslaat dan een boom met kluit. Uitzondering zijn de boomsoorten die niet geschikt zijn om zonder kluit aan te planten. Doorgaans wordt gekozen voor een boommaat van 16/18 cm stamdoorsnede, bij uitzondering worden grote maten toegepast.

Keuze voor bomen van Nederlandse kwekerijen met NAK keurmerk

De bomen zijn afkomstig van Nederlandse kwekerijen en kwekerijen die zijn voorzien van een NAK keurmerk (Stichting Nederlandse Algemene Kwaliteitsdienst Tuinbouw). De NAK is een bevoegde keuringsdienst die de gewassen beoordeelt op onderscheidbaarheid, homogeniteit en bestendigheid ter verkrijging van het kwekersrecht. Hierdoor waarborgt de gemeente een duurzaam bomenbestand.

Keuze voor bomen met Milieukeurmerk

Bij de aanschaf van bomen wordt zoveel mogelijk gekozen voor biologisch gekweekte bomen met het Milieukeur Plantaardige Producten, in verband met de duurzaamheid van deze bomen. De boom is bij biologische kweek in zijn groei niet opgejaagd door middel van mest, het groeiproces is hierdoor geleidelijker gegaan. Hierdoor zijn deze bomen sterker zijn en minder vatbaar voor ziektes.

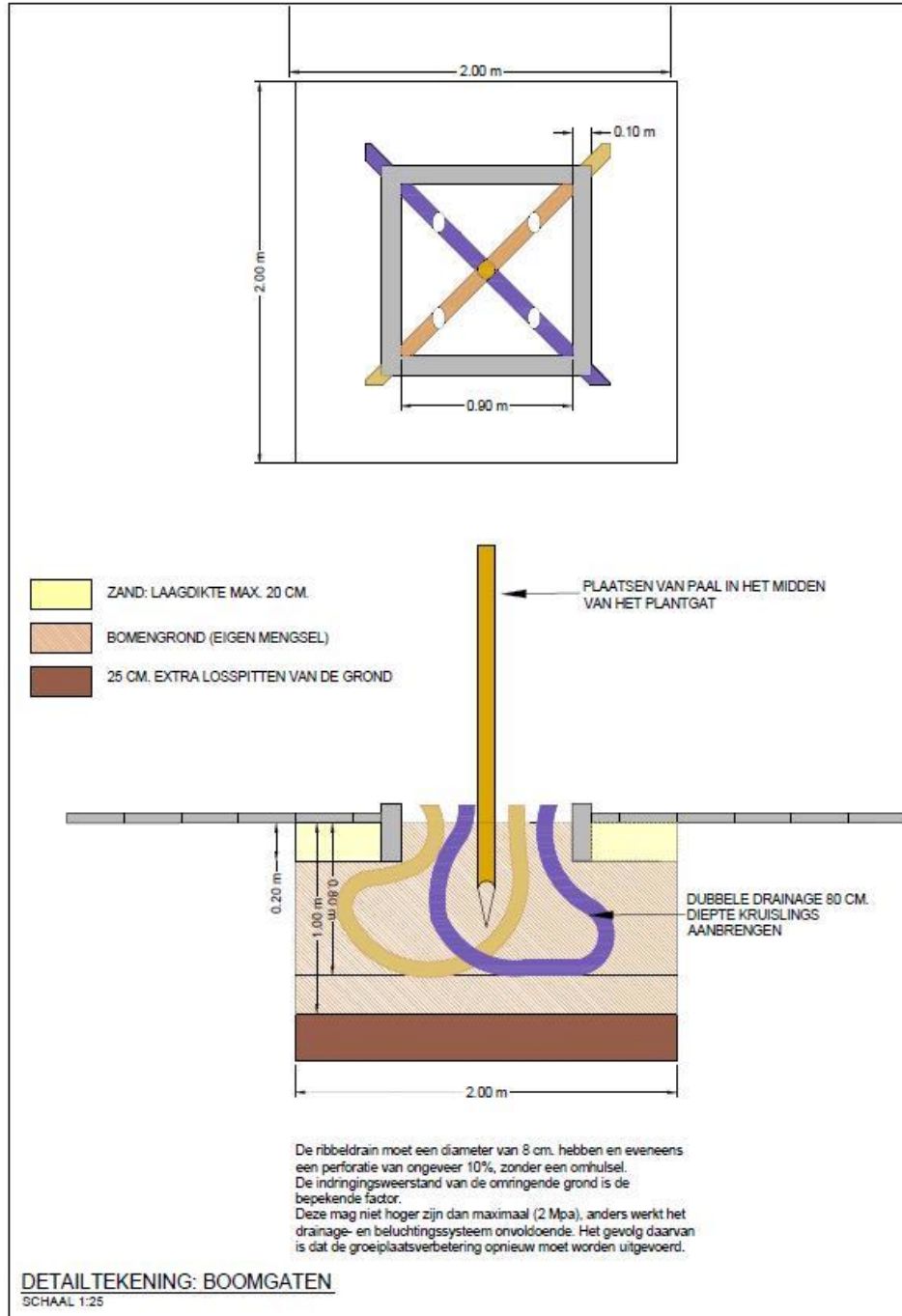
4.2 Aanplant van bomen

Er wordt veel belang gehecht aan een goede en zorgvuldige aanplant van bomen. Hieronder vindt u de uitgangspunten betreffende de aanplant van bomen:

- Groeiplaatsverbetering bij aanplant;
- Groeiplaatsverbetering bij vervanging;
- Minimale maat groeiplaats van 4 m³;

Groeiplaatsverbetering bij aanplant

Aanplant van bomen kan alleen bij goede groeiplaatsomstandigheden. Bij aanplant van bomen in groenvakken wordt de grond omgespit. Extra groeiplaatsverbeteringen zijn vaak dan niet nodig. Bomen geplant in de verharding is de uitgangssituatie minder goed. In deze situaties wordt speciale bomengrond toegepast en beluchtingkokers aangebracht. De op dit moment toegepaste bomengrond/zand wordt gemengd naar eigen vakkundig inzicht en bestaat in het uit 25% compost en 75% zand.

Minimale maat groeiplaats van 4 m³

De groeiplaats dient een minimale maat van 4 m³ te hebben. Dit is een minimale maat die noodzakelijk is om stabiliteitswortels voldoende ruimte te bieden. De vorm van de groeiplaats wordt aangepast aan de betreffende omstandigheden, deze maat is een minimale eis.

Groeiplaatsverbetering bij vervanging

Bij vervanging van bomen in verharding wordt groeiplaatsverbetering toegepast in de vorm van het aanbrengen van compost en een beluchtungs- en/of infiltratiesysteem. Bij vervanging van bomen in volle grond wordt indien zonodig compost wordt aangebracht om de structuur van de grond losser te maken zodat lucht en water gemakkelijker in de bodem komen.

Bovengenoemde uitgangspunten zijn zoals we ze op dit moment hanteren. Voor de toekomst is aan te bevelen om zoveel mogelijk aan sluiten bij de technische bepalingen RAW en bij de vuistregel; 1 m³ goed ingerichte ondergrondse ruimte per boom per jaar. (CROW-publicatie 280 'combineren van ondergrondse en bovengrondse infrastructuur met bomen')

4.3 Bescherming boom tegen beschadiging

Bij ontwikkelingen en uitvoering van bouwprojecten komen bomen soms in het gedrang. Voornamelijk verdichting van de grond rondom de boom is de hoofdoorzaak van sterfte bij bomen. Ter bescherming van beeldbepalende bomen bij bouwprojecten zijn met ingang van het nieuwe bomenbeleid (juni 2012) beschermingsmaatregelen bij de omgevingsvergunning opgelegd.

Beleidsregel bescherming bomen

- Dat er sprake is van het verrichten van handelingen die de dood of ernstige beschadiging of ontsiering van een houtopstand tot gevolg kunnen hebben, *zoals bedoeld in artikelen 4:10 en 4:11 APV*, indien niet wordt voldaan aan de regels voor bescherming van bomen op bouwlocaties van Vereniging Stadswerk Nederland, zoals neergelegd in de bij dit besluit behorende bijlage;
- Dat dit besluit en deze beleidsregel alleen van toepassing is op bomen, zoals vermeld in de beschermde bomenlijst, in of nabij bouwlocaties;

De tien geboden voor (bouw)activiteiten bij bomen

Bij bouwwerkzaamheden rondom bomen zijn de voorschriften voor de bescherming van bomen vermeld op de poster "Boombescherming op bouwlocaties" van de vereniging Stadswerk van toepassing.

I. Bescherm de stam en de wortels

Plaats voor de aanvang van de werkzaamheden vaste bouwhekken rond de boom, tenminste ter grootte van de kroonprojectie. Bescherm bij beperkte werkruimte in ieder geval de boomspiegel. Doe dit altijd in overleg met de boombeheerder en/of een vakkundig boomverzorger.

Onder de wortel- en kroonprojectie wordt verstaan de rand van de kroon op de grond geprojecteerd. De kroonprojectie geldt als de zone waarin zich gewoonlijk de meeste wortels bevinden. Het is dus schadelijk voor de boom om binnen die zone te graven.

II. Plaats geen bouwmaterialen en geen bouwkeet onder de boom

Voertuigen of bouwketen mogen nooit (tijdelijk) op het wortelpakket geplaatst worden. De opslag van bouwmaterialen is in deze zone eveneens verboden. Dit leidt namelijk tot beschadiging van de wortels en het verdicht de bodem, die het afsterven van wortels tot gevolg heeft.

III. Houd bouwverkeer buiten de kroonprojectie

Blijf met bouwmachines uit de buurt van de bomen om bodemverdichting te voorkomen. Wanneer het onvermijdelijk is dat over de boomwortels gereden moet worden plaats rijplaten.

IV. Verstoor de bovengrond niet en handhaaf de bestaande maaiveldhoogte

Binnen de kroonprojectie niets ontgraven. Ophoging alleen onder de strikte voorwaarde van voldoende beluchting van de wortels.

V. Voorkom beschadiging van de wortels

Graaf nooit machinaal binnen de kroonprojectie, maar werk zoveel mogelijk handmatig. Hak nooit wortels door van meer dan vijf centimeter dik.

VI. Leg kabels en leidingen zorgvuldig aan

Leg kabels en leidingen niet dichterbij dan twee meter langs bomen. Pas sleufloze technieken toe, dat wil zeggen met gestuurd boren onder het wortelpakket door in plaats van een sleuf graven. Maak gebruik van kabelgoten en mantelbuizen.

VII. Houd de grondwaterstand bij de boom gelijk

Verhoging van de grondwaterstand leidt tot wortelsterfte vanwege een zuurstoftekort. Zorg bij stijging van het grondwater niveau voor een damwand buiten de kroonprojectie of pomp het water weg. Let bij grondwaterverlaging op uitdroging. Bij noodzakelijke bronbemaling altijd damwanden plaatsen.

VIII. Houd schadelijke stoffen uit de buurt van bomen

Gooi nooit olie, cementwater, chemische stoffen, zout, zuren of kalk bij bomen.

IX. Laat noodzakelijk snoeiwerk door vakkundige boomverzorgers uitvoeren

Zaag nooit zelf zomaar takken of wortels af. Alleen een deskundige kan beoordelen op welke wijze snoei verantwoord is.

X. Plaats geen dichte verharding over de wortels

Onder beton en asfalt ontstaat een tekort aan water en zuurstof, waardoor wortels afsterven.

Overleg altijd met de boombeheerder en/of de vakkundige boomverzorger, indien er knelpunten zijn bij het uitvoeren van deze tien geboden!

Boombescherming op bouwlocaties

Let op!

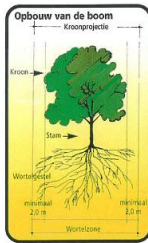
Voor dat bouwwerkzaamheden beginnen, aandacht voor de volgende voorschriften:

Algemeen

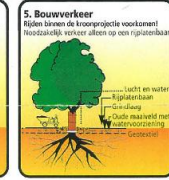
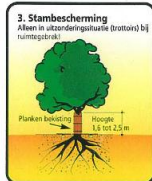
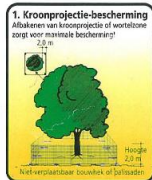
De voorschriften voor de bescherming van bomen dienen op de bouwlocatie aanwezig te zijn. De te treffen maatregelen dienen voor de uitvoering van de werkzaamheden in overleg met de directie te worden vastgesteld (zie: Standard R.A.W. bepalingen). De aannemer is verplicht zijn medewerkers op deze voorschriften te wijzen en zorg te dragen voor de inachtneming daarvan.

Schade

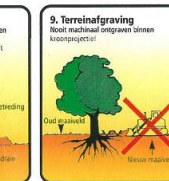
Bij beschadiging van wortels, takken en/of stam is de aannemer verplicht dit onmiddellijk aan de directie te melden. Vakkundig ingrijpen kan grotere schade en vervolg schade beperken dan wel voorkomen. Toegebrachte schade dient de veroorzaker te vergoeden. De hoogte van het schadebedrag wordt bepaald door de aard en omvang van de toegebrachte schade en de boomwaarde volgens de 'Methode Raad' voor de waardebeoordeling van bomen dan wel de Standard R.A.W. Bepalingen.

Belangrijke telefoonnummers:
 Opdrachtgever/Directie : _____
 Hoofdaannemer/uitvoerder : _____
 Boombeheerder : _____
 Nutsbedrijven : _____

Bouwplaats/Bouwverkeer afbeelding 4-5
 Binnen de kroonprojectie mogen geen bouw- en directietekens staan. Tijdelijke bouwwegen binnen de kroonprojectie zijn uitsluitend toegestaan indien deze zijn voorgeschreven (bestek) of na toestemming van de directie. Gebruik van rijplaten (beton, staal, hout of kurfstof) en/of andere voorzieningen zijn dan noodzakelijk.

Terreinaanpassingen afbeelding 6-9
 Terreinaanpassingen en -afgravingen binnen de kroonprojectie zijn alleen bij uitzondering toegestaan, en dan uitsluitend indien voorgeschreven (bestek) of door de directie verlangd.

Bodemverdichting afbeelding 10-11
 Verdichting van de bodem d.m.v. verdichtingsmachines (trillingen) en van transport is niet toegestaan binnen de kroonprojectie. Parkeren van auto's in dit gebied is evenmin toegestaan.

Opslagplaats afbeelding 12
 Bouwmaterialen opslaan en/of zand- en gronddepots inrichten binnen de kroonprojectie is niet toegestaan. Opslag van olie, brandstoffen en chemicaliën moet aan de wettelijke eisen voldoen; deze stoffen echter nooit binnen de kroonprojectie opslaan. Cementresten, spoelwater en andere reststoffen (verpakkingen etc.) dienen zorgvuldig afgevoerd te worden; lozingen in bodem en/of oppervlaktewater en begraven is nooit toegestaan.

Opgesteld in overleg met:

Uitgever: STADSWERK vakgroep Groen, Natuur en Landschap en **Tuin & Landschap**. © Copyright 1997
 Te bestellen bij secretariaat STADSWERK

4.4 Beheer direct na aanplant

Een goede en zorgvuldige nazorg na aanplant is nodig zodat een boom goede kans heeft uit te groeien tot een volwaardige boom.

Uitgangspunten beheer bomen na direct aanplant:

- De eerste 3 jaar na aanplant water geven;
- De eerste 3 jaar na aanplant bomen ondersteunen met boompalen.

De eerste 3 jaar na aanplant water geven

Om de boom een goede start te geven wordt de eerste 3 jaar na aanplant water gegeven. Uit ervaring is gebleken dat na drie jaar de boom op eigen kracht in zijn vochtbehoefte kan voorzien. Er wordt alleen water gegeven wanneer de situatie, zoals weersomstandigheden, dit vereist.

De eerste 3 jaar na aanplant bomen ondersteunen met boompalen

De eerste 3 jaar na aanplant worden bomen gesteund / begeleid met behulp van boompalen en boomband. Boompaal omschrijving; cilindrisch gefreesd onbehandeld lengte 250 cm, diameter 7 cm gepunt, gekruind en onbehandeld of voorzien van een milieukeurmerk.

Na drie jaar dient de boom zichzelf voldoende verankert te hebben in de grond met zijn wortels en zelfstandig recht te kunnen doorgroeien

4.5 Snoeien van bomen

In team buitendienst BOR is een bomenploeg aanwezig die jaarrond zorgdraagt voor het beheer van de bomen in Gorinchem. Bij bomen wordt de habitat (natuurlijke groeiwijze) van de boom zoveel mogelijk nagestreefd. Bij vormbomen is dit niet realiseerbaar.

Uitgangspunten bij het snoeien van bomen:

- Gebruik van machinaal snoeimaterieel, motorzaag, stokzaag (handmatig) en hoogwerker;
- Streven naar een snoeifrequentie van 1 keer per 5 jaar;
- Uitvoering van kroonverzorging (stokzaag, hoogwerker, klimmend);
- Snoeien ten behoeve van de verkeersveiligheid;
- Snoei bij vormbomen 1 keer per 3 jaar, haagbomen 1 keer per jaar;
- Begeleidingssnoei jonge bomen 1 keer per 2 jaar snoeien;
- Snoei alleen na melding onrechtmatige overlast;
- Op takkenrillen op locatie leggen van snoeihout, versnipperen of afvoeren.

Gebruik van machinaal snoeimaterieel, motorzaag en hoogwerker

Bij snoeiwerkzaamheden wordt zoveel mogelijk machinaal gewerkt (motorzaag). Voor de motorzaag wordt gebruik gemaakt van schone brandstof, stihl motomix, zodat de uitstoot van schadelijke stoffen beperkt blijft. Om arbotechnische redenen is gekozen voor een motorzaag die zo min mogelijk trilling veroorzaakt. Trilling kan bij langdurig gebruik gevoelloze handen veroorzaken. Een hoogwerker wordt ingehuurd zodat op een snelle, veilige en arbotechnisch verantwoorde wijze gewerkt kan worden.

Streven naar een snoeifrequentie van 1 keer per 5 jaar

Er wordt gestreefd alle bomen bij de gemeente Gorinchem in beheer zijnde bomen 1 keer in de 5 jaar te snoeien, met uitzondering van de zeer jonge bomen. Voor deze frequentie is gekozen om te de doorgang van het verkeer te garanderen en in verband met de veiligheid (beperken dood hout). Uitzondering hierop zijn de zogenaamde attentiebomen, dit zijn bomen die door bijvoorbeeld door verminderde vitaliteit meer aandacht nodig hebben om gevaarlijke situaties te voorkomen.

Uitvoering van kroonverzorging

Bij de snoeiwerkzaamheden vindt kroonverzorging plaats. Geconstateerde dode en doorhangende takken worden hierbij verwijderd in verband met veiligheid. Gevaarlijke situaties worden hierdoor voorkomen, waardoor de aansprakelijkstelling tot een minimum beperkt. Hierbij wordt habitat (natuurlijke groeiwijze) van de boom zoveel mogelijk nagestreefd.

Snoeien ten behoeve van de verkeersveiligheid

Om de verkeersveiligheid te garanderen worden bomen langs doorgaande wegen opgekrond om een vrije doorrijhoogte te kunnen garanderen. Ook bij fiets- en voetpaden wordt naar gelang de situatie een geschikte doorganghoogte gesnoeid.

Bij snoeiwerkzaamheden worden waarnodig verkeersvoorzieningen toegepast om de veiligheid van de medewerkers en weggebruikers te beschermen. Regelmatig krijgt team Buitendienst BOR een cursus "veilig werken langs de weg".

Snoei bij vormbomen

Naast gewone boomvormers worden in de gemeente vormbomen toegepast, vooral knot- en leibomen vanwege de aantrekkelijke sierwaarde van deze soort bomen. Ze worden vaak toegepast op bijzondere locaties in het stedelijke gebied als accentbeplanting of op locaties waardoor ruimtegebrek geen gewone boom past.

De snoei van deze vormbomen vraagt meer aandacht en vindt daardoor frequenter plaats.

Knotbomen worden 1 keer per 2 jaar geknot. Dit houdt in dat de kop uit de boom wordt gesnoeid.

Leibomen zijn onder te verdelen in knotleibomen en haagleibomen.

Knotleibomen worden gesnoeid met het doel om een takkengestel te ontwikkelen welke het beeldkenmerk vormt van de boom. De uitlopers worden 1 keer per 3 jaar weggesnoeid. Haagleibomen worden gesnoeid met als doel om een gesloten wand, een scherm/haag op stam, in stand te houden.

Om dit gewenste beeld in stand te houden wordt het scherm 1 keer per jaar met een heggenschaar en / of machine met maaibalk gesnoeid.

In de jaren na de snoei worden opschot en uithangende dunnen takken als gevolg van de snoeibeurt weggesnoeid.

Snoei haagleiboom met machine

Begeleidings snoei jonge bomen

Bij jonge bomen met stamdiameter tot 25 cm ligt de snoeifrequentie hoger dan 1 keer per 5 jaar, namelijk op 1 keer per 2 jaar. Dit wordt begeleidings snoei genoemd.

Het is namelijk van belang dat jonge bomen intensief begeleid worden in de groei om een goede boomvorm te ontwikkelen en om groei van grote takken te voorkomen zodat grote snoeiwonden voorkomen kunnen worden.

Op takkenrillen op locatie leggen van snoeihout, versnipperen of afvoeren

Vrijkomend hout bij snoei- of kapwerkzaamheden wordt daar waar mogelijk en een meerwaarde heeft op takkenrillen gelegd of anders versnipperd op locatie.

Vrijkomend organisch materieel dat niet ter plaatse wordt versnipperd wordt afgevoerd en op de gemeentewerf geschikt gemaakt voor de biomassa-industrie. Grote stukken hout (stammen) wordt verkocht aan de houtindustrie.

4.6 Overlast bomen

De gemeente ontvangt regelmatig meldingen over bomen en overlast. Vaak betreft het privaatrechtelijke geschillen tussen burens. Maar steeds vaker betreft het gemeentebomen. Om deze reden is het prettig om duidelijkheid te geven over de meest voorkomende meldingen. De afdeling BOR snoeit in principe niet na meldingen over te weinig licht, zon of uitzicht. Met snoei wordt namelijk op de lange termijn niks opgelost, omdat bij snoei van een tak er meerdere voor terugkomen. In bestaande situaties gaat de gemeente ervan uit dat mensen kiezen voor een bepaald huis met de bijbehorende woonomgeving.

Mensen kiezen zelf om te wonen in het groen. De gevolgen zijn meestal te voorzien. Snoei vindt alleen plaats bij heel extreme situaties, wanneer onrechtmatige overlast optreedt als gevolg van een boom: zoals overmatige overhangende takken. Daarnaast vindt snoei plaats wanneer de boom direct gevaar oplevert voor bewoners. Als snoei niet voldoende resultaat oplevert wordt naar een andere structurele oplossing gezocht, zoals het verwijderen van de desbetreffende boom.

Juridisch kader

Algemeen Plaatselijke Verordening 2014

Artikel 4:10 Begripsbepalingen

1. In deze afdeling wordt verstaan onder:

- a. **houtopstand**: hakhout, een houtwal of één of meer bomen.
- b. **hakhout**: een of meer bomen die na te zijn geveld, opnieuw op de stronk uitlopen.

2. In deze afdeling wordt onder vellen mede verstaan: rooien, met inbegrip van verplanten, alsmede het verrichten van handelingen die de dood of ernstige beschadiging of ontsiering van houtopstand tot gevolg kunnen hebben.

Artikel 4:11 Omgevingsvergunning voor het vellen van houtopstanden

Het is verboden zonder vergunning van het bevoegd gezag de houtopstanden te vellen of te doen vellen, die staan vermeld op de door het college vastgestelde Beschermd Bomenlijst.

1. De vergunning kan worden geweigerd op grond van:

- a. de natuurwaarde van de houtopstand;
- b. de landschappelijke waarde van de houtopstand;
- c. de waarde van de houtopstand voor stads- en dorps-schoon;
- d. de beeldbepalende waarde van de houtopstand;
- e. de cultuurhistorische waarde van de houtopstand;
- f. de waarde voor de leefbaarheid van de houtopstand.

2. Het bevoegd gezag kan een herplantplicht opleggen onder nader te stellen voorschriften.

Burgerlijk Wetboek (BW)

Artikel 5:42 BW bepaald dat het niet geoorloofd is om binnen 2 meter van de erfgrans bomen te hebben, tenzij het aangrenzende perceel een openbare weg of een openbaar water is.

De afstand mag wel kleiner zijn als:

- De eigenaar van het aangrenzende perceel hier toestemming voor geeft;
- Tenzij de APV (of andere verordening) een ander afstand toelaat.

Artikel 5:37 BW geeft aan dat de eigenaar van een erf niet in een mate of op een wijze die volgens artikel 6:162 BW onrechtmatig is, aan eigenaars van andere erven hinder toebrengen zoals het onthouden van licht.

Verjaring

Na 20 jaar verjaart het recht om te kunnen vorderen dat een boom die minder dan 2 meter van de erfgrans staat verwijderd moet worden. (3:314 lid 1 juncto 3:306 BW)

Artikel 5:44 BW bepaald dat overhangende beplanting of doorschietende wortels (voor zover doorgesloten) weggesneden of -gehakt en toegeëigend kunnen worden.

Uit dit artikel blijkt dat het aan degene die overlast heeft van de boom is, om die overlast weg te nemen. In de wet staat niet dat de eigenaar van de boom maatregelen moet treffen om dit doorschieten van wortels te voorkomen.

Uit artikel 6:162 BW (onrechtmatige daad) volgt dat het weghalen van doorgeschoten wortels geen schade aan de betreffende boom mag toebrengen.

Risico aansprakelijkheid uit artikel 6:174 BW geldt niet voor bomen. Dit artikel heeft betrekking op opstallen. In de definitie staat dit gebouwen en werken zijn en kennelijk geen betrekking op beplantingen hebben.

Doorschietende wortels

Volgens het Burgerlijk Wetboek mag de eigenaar van een aangrenzend perceel doorschietende wortels (laten) verwijderen. Dit echter zonder schade aan de betreffende beplanting aan te brengen. Er zal dan bijvoorbeeld rekening mee gehouden moeten worden dat de wortels niet leiden tot het sterven van de boom, dan wel dat de boom uit balans raakt. Zowel uit de wet als uit de jurisprudentie over dit onderwerp, blijkt niet dat eigenaar van de boom maatregelen moet treffen om het doorschieten van wortels te voorkomen.

Bladluis

In de zomerperiode kan soms overlast door bladluis ontstaan. Gelukkig is deze overlast tijdelijk en zijn er eenvoudige maatregelen te treffen om schade aan de auto te voorkomen. Zo is de 'plak' eenvoudig af te wassen en kan een autohoes in deze periode soelaas bieden. Daarnaast zijn er mogelijkheden om de auto in deze periode niet onder de bomen te parkeren. Daarbij verwijzen wij ook naar parkeermogelijkheden in omliggende straten.

Zoals bepaald in het aansprakelijkheidsrecht, zal bij het beoordelen van aansprakelijkstellingen over dit onderwerp, bekeken worden of schade voorkomen had kunnen worden.

Overlast bladeren

Tijdens een korte periode gedurende de herfst (6 tot maximaal 8 weken) is sprake van een aanzienlijke bladval. Het betreft echter een vrij korte periode. De gemeente is te groot om Gorinchem in enkele dagen bladvrij te worden maken/houden. Een mate van hinder tijdens de herfst is dan ook te verwachten.

Lichtinval

Bomen kunnen lichtinval wegnemen en dit kan als hinder ervaren kan worden. Dat wil niet zeggen dat er sprake is van onrechtmatige hinder. Nederland is een dichtbevolkt land en rond woonhuizen geplante bomen komen het leefklimaat ten goede, zodat bomen ook het algemeen belang dienen. Dit blijkt ook, omdat voor een groot aantal bomen binnen de gemeente Gorinchem een kapvergunning nodig heeft. Een zekere mate van hinder is dan ook te verwachten. Er bestaat geen recht op onbeperkte toetreding van zonlicht.

Zonnepanelen

Het beleid is om geen bomen te kappen ten behoeve van zonnepanelen, tenzij de boom een gevaar vormt voor zijn omgeving. Er zouden dan veel bomen gekapt moeten worden of dusdanig gesnoeid dat de boom ernstig wordt ontsiert. Als een dak ongunstig is gesitueerd ten opzichte van de zon ten gevolge van belendende bebouwing wordt het gebouw ook niet gesloopt. Noch kan je een buur verplichten zijn boom te verwijderen cq zwaar te snoeien

4.7 Verwijderen van bomen

Er wordt kritisch gekeken wanneer een boom in het openbaar groen verwijderd dient te worden. Hieronder vindt u de uitgangspunten betreffende het verwijderen van bomen.

Uitgangspunten voor het verwijderen van bomen:

- Streven naar duurzaam handhaven, verplanten of in geval een boom verwijderd moet worden zoveel mogelijk compenseren;
- Directe kap van bomen bij gevaar voor de omgeving;
- Voorbereiden van de boom voor verplanting;
- Kap ten behoeve van dunning;
- Kap ten behoeve voorkomen boomziekten;
- Stobbe wegfrezen na kap, mits in plantvak of geen overlast.

Streven naar duurzaam handhaven, verplanten of in geval een boom verwijderd moet worden zoveel mogelijk compenseren

Het duurzaam handhaven van de bomen is het belangrijkste uitgangspunt bij het beheer. Bomen kunnen zeer lang mee gaan, soms wel honderden jaren.

Maar ook bomen hebben niet het eeuwige leven is het verwijderen van een boom soms Onvermijdelijk.

Ook vandalisme, schade door aanrijding of een slechte groeiplaats eisen hun tol. Bomen kunnen natuurlijk ook door ouderdom sterven.

Een dode of stervende boom in de stad is niet zonder gevaar. Door het aftakelingsproces kunnen takken afbreken of de boom kan omwaaien. Ingrijpen in een vroegtijdig stadium is noodzakelijk om gevaar voor bewoners en schade aan hun eigendommen te voorkomen.

Ook kunnen bomen zoveel (onrechtmatige) overlast veroorzaken dat handhaven van een boom op die plaats niet aanvaardbaar is. Dit kan gevolg zijn van een verkeerde standplaats of soortkeuze.

In de loop van het jaar wordt door de bomenploeg de bomen die in aanmerking komen om te kappen om een lijst geplaatst: de zogenaamde kap/rooilijst.

Wanneer verplanten om redenen niet mogelijk of te kostbaar is, is een herplantverplichting van een gelijkwaardige boom soms mogelijk. De verloren waarden dienen bij herplant zo goed mogelijk gecompenseerd te worden.

De waarde van een boom bestaat namelijk niet alleen uit de belangrijke functies die een boom vervult, er is ook jarenlang in de boom geïnvesteerd met tijd en geld voordat deze enige omvang heeft.

Vorbereiden van de boom voor verplanting

In het algemeen vangt voor niet te grote bomen een jaar -soms nog eerder- voor de verplanting de voorbereiding plaats. De voorbereiding bestaat uit het in fases rondom lossteken van de wortels om geleidelijk een compacte sterke kluit te ontwikkelen.

De boom krijgt tijd zich aan te passen en nieuwe wortels te ontwikkelen. De boom blijft vitaal en kan worden verwijderd en worden herplant op een andere locatie. Grotere bomen is maatwerk en zal per boom een apart verplantingsadvies moeten worden opgesteld.

Directe kap van bomen bij gevaar voor de omgeving

Een boom wordt direct gekapt wanneer de boom gevaarlijke situaties oplevert en een bedreiging vormt voor zijn omgeving, of wanneer de boom een gevaar vormt bij verspreiding van een ziekte (bv iepziekte) of plaag.

Kap ten behoeve van dunning

Kap vindt ook plaats wanneer meer bomen zijn aangeplant dan nodig is met de reden om snel een groen beeld te realiseren. Wanneer deze bomen tegen elkaar aan dreigen te groeien wordt het teveel aan bomen gekapt, er wordt gedund in het bomenbestand.

Stobbe wegfrezen na kap, mits in plantvak of geen overlast

Na kap van een boom wordt in principe de overgebleven stobbe weggefreesd, tenzij de stobbe geen overlast veroorzaakt (bijvoorbeeld middenin een groot plantvak).

4.8 Kapvergunningbeleid

De gemeente heeft een kapvergunningbeleid zodat de gemeente controle houdt over het wel of niet kappen van bomen. De kapvergunning (omgevingsvergunning WABO) is opgenomen in de APV. Hieronder vindt u de uitgangspunten betreffende de kapvergunning bij bomen.

Bomen op de lijst met beeldbepalende bomen worden beschermd, bomen van ondergeschikt belang niet

Gorinchem heeft ervoor gekozen meer bescherming te bieden aan beeldbepalende bomen. Om dat te bereiken heeft de raad besloten deze bomen op een lijst te plaatsen en door een vergunningstelsel te beschermen. Deze lijsten en een bijhorende kaart zijn digitaal via de website van de gemeente Gorinchem te raadplegen.

Van de beeldbepalende bomen krijgen de monumentale bomen de hoogste bescherming; een vergunning wordt voor deze bomen in principe niet verleend, alleen in uitzonderlijke gevallen.

Bomen die niet op de lijst staan zijn van ondergeschikt belang en mogen zonder vergunning worden gekapt. Elk jaar zal 25% van het bomenbestand worden geactualiseerd.

Bescherming van de beeldbepalende bomen bij bouwwerkzaamheden zijn door middel van een beleidsregel beschermingsmaatregelen bij de omgevingsvergunning opgelegd.

4.9 Boomcontroles

De afdeling BOR houdt voor het controleren van bomen de volgende uitgangspunten aan:

- Elke 5 jaar controle uitvoeren;
- Uitvoering van een inboetcontrole.

Elke 5 jaar controle uitvoeren

Er wordt geen officiële VTA (Visual Tree Assessment) controle uitgevoerd. Dit is een tijdrovende administratieve methode. Bovendien bestaat er geen wettelijke termijn voor de frequentie van het uitvoeren van boomcontroles. Ook in de jurisprudentie is hier weinig over terug te vinden. Hoe vaak moet een boomeigenaar zijn bomen dan controleren om te voldoen aan de zorgplicht? De controlefrequentie is afhankelijk van de leeftijd van de boom en de locatie van de boom. Daarom is gekozen om de bomen tijdens de snoeironde te controleren en met snoei daarop te anticiperen. Op basis van weekbriefjes en werktekeningen wordt genoteerd welke bomen zijn gecontroleerd en wat de constatering is. De bomenploeg probeert risico's tot een minimum te beperken door een regelmatige controle van alle bomen binnen de gemeente uit te voeren.

De bomenploeg doet dit door de bomen te controleren tijdens de snoeironde van bomen welke een keer in de 5 jaar plaatsvindt. De bomenploeg controleert de vitaliteit en snoeit aan de hand van de gevonden gebreken.

Begin 2015 is aangevangen met een proef om de controles en vastlegging hiervan digitaal uit te voeren door het gebruik van een tablet zodat de mutaties, op- aanmerkingen, ect. direct in Obsurv wordt aangepast.

Bomen op een locatie die een gevaar kan vormen voor de omgeving is een jaarlijkse controle vereist.

De zogenaamde attentiebomen zijn bomen met zwamaantastingen, grote snoeiwonden, bomen in de afstervingsfase, etc. De gemeente probeert te risico's tot een minimum te beperken door het voldoende en vakkundig snoeien van de bomen.

Bomen waarvan bekend is dat er een verhoogd risico is voor windworp of takbreuk moeten zelfs frequenter worden gecontroleerd. Bijvoorbeeld potlood-iepen die na elke storm worden gecontroleerd.

Uitvoering van een inboetcontrole

Een keer per jaar wordt inboet (te vervangen dode beplanting) opgenomen zowel in nieuw als bestaand plantsoen (sierheesters, bomen en hagen). Inboeten is het opnieuw inplanten op plaatsen waar planten zijn weggevallen.

4.10 Ziekten en plagen in bomen

Eikenprocessierups

Op eikenbomen kan men in de maanden mei, juni en juli behaarde rupsen aantreffen. Deze rupsen gaan 's nachts groepsgewijs -in processie- op zoek naar voedsel (de eiken-bladeren); vandaar de naam eikenprocessierups.

Na contact met de brandharen van deze rups kunnen klachten ontstaan, zoals jeuk en huiduitslag. De eikenprocessierups is de larve van een nachtvlinder die haar eitjes met larven legt in de toppen van eikenbomen. Nadat de larven uit het ei voor de derde maal vervellen krijgen de rupsen brandharen.

Met hun weerhaakjes dringen de pijlvormige haren bij aanraking gemakkelijk in de huid, ogen en luchtwegen. Stoffen die daarbij vrijkomen, roepen reacties op die lijken op allergische reacties. Bij iemand die vaker met de brandharen in contact komt, kunnen de reacties veel sterker zijn maar niet dodelijk. Rond mei worden de eerste tekenen van de plaag zichtbaar.

Eikenprocessierups, bestrijding eikenprocessierups Kastanjeziekte

Kastanjeziekte

In de gemeente Gorinchem staan veel kastanjes. Zoals de witte paardenkastanjes welke in grote getale op de vestingwallen staan. Deze boomsoort wordt echter bedreigd door de kastanjeziekte. De door ziekte aangetaste bomen krijgen bruine vlekken op de stam en 'bloeden' donker vocht. De aantasting leidt tot baststerfte en bij ernstige aantasting tot sterfte van de boom.

Deze ziekte vormt dus een gevaar voor het groenbeeld van de vestingwallen. De ziekte zorgt in grote delen van Europa voor aantasting van bomen. De ziekte verspreidt zich razendsnel en wetenschappers weten nog niet hoe deze ziekte tot stand komt.

Iepziekte

In Iepen is de iepziekte een gevaar voor deze boomsoort. De ziekte ontstaat door een schimmel waarop de boom reageert door het ontwikkelen van gomblazen. Deze blazen verstoppen echter ook de vaten van de boom. De schimmel wordt verspreid door de iepenspintkever.

De kevers plegen vraat aan rijpe okselknoppen van gezonde bomen waardoor ze de infectie tot stand brengen. Na eerste echte warme dagen wordt het resultaat van deze ziekte zichtbaar.

Bacterievuur

Bacterievuur is een besmettelijke ziekte die een gevaar is voor de fruitteelt. Vooral peren, lijsterbessen en meidoorns zijn vatbaar voor bacterievuur.

Deze schimmel die de ziekte veroorzaakt wordt overgebracht door vogels en insecten. Kenmerken van aantasting zijn bloesems, bladeren en twijgen die bruinzwart verkleuren, verdorren en verschrompelen.

Bladluis

Bladluizen zijn over het algemeen niet schadelijk voor de bomen. Ze staan bekend als veroorzakers van plakkerige overlast voor autobezitters en terrasbezoekers. Er bestaan heel veel verschillende soorten bladluis zoals de lindebladluis, de beukenbladluis, esdoornluis en de groene sparranluis. Er zijn ook hele kolonies dopluizen die in de lindes en kastanjabomen huizen. De luizen op planten in de tuin zijn hoofdzakelijk bladluizen zoals de rozenluis op de rozenplant.

Bladluizen scheiden druppels honingdauw af. Dit zijn kleverige, suikerbevattende uitwerpselen. Op de honingdauw vestigen zich meestal roetdauwschimmels. De laag roetdauw kan de groei van de plant of de boom verstoren. De bladluizen zijn dol op fris jong blad. Vandaar dat vooral in het voorjaar en begin zomer een explosie van bladluis in bomen en planten zichtbaar is. Het wordt aangeraden om in deze periode de auto geregeld te wassen, een autohoes te gebruiken of de auto tijdelijk elders te parkeren. Het is geen reden om de boom te kappen.

Massaria

In de zomer van 2007 werd de eerste Nederlandse platan aangetroffen die was aangetast door de Massariaziekte. Sindsdien is in verschillende Nederlandse steden de aantasting vastgesteld. De Massariaziekte wordt veroorzaakt door de schimmel *Splanchnonema platani*.

Deze schimmel behoort tot de Ascomyceten (Zakjeszwammen).

Een oudere benaming voor de schimmel is *Massaria platani*, waarvan de term Massariaziekte is afgeleid. De Massariaziekte veroorzaakt een snel optredende houtrot in takken van platanen, met takbreuk als gevolg. De Massariaziekte bevindt zich altijd aan de bovenzijde van takken, waardoor het waarnemen vanaf de grond vrijwel onmogelijk is.

4.11 Bestrijding ziekten en plagen

Op dit moment is er veel leed onder bomen in heel Nederland. Sommige ziekten zijn ernstig. Er wordt sowieso ingegrepen wanneer de ziekte of plaag in bomen direct gevaar oplevert voor de volksgezondheid. Er wordt in enkele gevallen ook opgetreden wanneer dit geen direct gevaar oplevert. Voor het bestrijden van ziekten en plagen in bomen worden de volgende uitgangspunten aangehouden:

Eikenprocessierups

De locaties waar de plaag vaak wordt gesignaleerd zijn in kaart gebracht. Door middel van steekproeven wordt de situatie in de gaten gehouden.

Wanneer de rupsen zich groeperen in nesten bestaande uit hangende zakken/spinsels, tussen half mei en eind juni, wordt begonnen met de bestrijding.

De bestrijding gebeurt door middel van lijmspray. Hierbij worden de nesten van de rupsen bespoten en met een plastic zak weggenomen. Het lijmen fixeert de brandhaartjes.

Hierbij wordt beschermende kleding gelaatsmasker gedragen.

De locaties worden afgezet/tijdelijk afgesloten met markeringslinten en waarschuwbordjes waarbij mensen worden gewaarschuwd voor de gevaren.

Op de markt bestaat ook een biologisch bestrijdingsmiddel, in de vorm van een schimmel. Dit middel wordt in Gorinchem niet toegepast aangezien deze schimmel alle rupsen dood.

Bij aanwezigheid van kastanjeziekte controles uit voeren, aangezien er nog geen geschikt bestrijdingsmiddel beschikbaar is

De afdeling BOR reageert op deze ziekte door het weghalen van zeer ernstig aangetaste bomen in verband met veiligheid. Bomen die afsterven worden opgeruimd.

De afdeling controleert de bomen regelmatig en heeft hoop dat de bomen eroverheen groeien of dat er snel een oplossing komt voor het bestrijden van de ziekte. Men is terughoudend in het terugplanten van kastanjes, aangezien jonge aanplant ook al tekenen krijgt van de ziekte.

Er worden alleen nieuwe bomen van deze soort aangeplant op, vanwege het beeld of de functie van een plek, noodzakelijk plaatsen.

Bij iepziekte directe bestrijding door kap van boom en afvoeren van het vrijgekomen hout

Bomen die besmet zijn met iepziekte worden direct gekapt, verbrand en/of ontschorst.

Wanneer de iepziekte wordt waargenomen in een particuliere boom biedt de gemeente aan het hout op een bereikbare locatie op te halen en te vernietigen.

Om in de toekomst deze ziekte zoveel mogelijk te voorkomen, worden alleen nog twee resistente soorten aangeplant: *Ulmus Lobel* en *Ulmus Columella*.

Bij bacterievuur de hele boom of struik verwijderen en vrijgekomen hout verbranden of hergebruiken van dik hout door verwijdering van de bast en dun hout te versnipperen

Wanneer tekenen van deze ziekte zich openbaren haalt de afdeling de boom direct weg om gevaarlijke situaties te voorkomen. Een boom kan, zeker bij warm weer, namelijk binnen een week afsterven. De gemeente heeft een stookvergunning waardoor het vrijgekomen hout kan worden verbrand. Ook het verwijderen van de bast kan een oplossing zijn waardoor het vrijgekomen dikke hout nog hergebruikt kan worden.

Massaria

Bomen waarbij massaria is geconstateerd worden goed in de gaten gehouden om de ontwikkeling goed te kunnen volgen. Op risico locaties (bv drukke wegen) vindt jaarlijks controle plaats en wordt zo nodig gesnoeid.

4.12 Potloodiepen

In Gorinchem staan op meerdere locaties iepen aangeplant. Vooral in de jaren '80 zijn diverse soorten iepen aangeplant. Zo ook in de: Cissy van Marxveldtstraat, Nellie van Kolstraat, Anke Servaespad en het Nienke van Hichtumpad.

In deze straten zijn de afgelopen jaren een aantal ogenschijnlijk gezonde iepen bij een storm omgewaaid, doordat ze ter hoogte van het grondoppervlak (maaiveld) afbraken. Dit verschijnsel van spontane breuk op het maaiveld staat bekend als 'uitgestelde onverenigbaarheid', samen met het verschijnsel 'potloodiep' wanneer er sprake is van weinig tot geen diepere wortels. Dit kan lijden tot gevaarlijke situaties door het omwaaien van de bomen.

Omdat er op het eerste gezicht niets aan de bomen te zien is heeft de gemeente Gorinchem de iepen laten onderzoeken.

Wij hebben het onderzoek laten doen door W. Kruijk en H. Kaljee. Aan de hand van deze gegevens kan er tijdig actie ondernomen worden om schade door omwaaien te voorkomen.

Van de 45 iepen die zijn onderzocht, zijn vijf bomen twijfelachtig bevonden.

Twee van deze bomen zijn nog jong en zullen worden vervangen door twee nieuwe bomen. De andere drie bomen die twijfelachtig zijn benoemd, zijn oudere en grotere bomen.

Daarom worden deze na elke storm opnieuw beoordeeld. Als deze bomen dan een te groot risico vormen worden de bomen gekapt

4.13 Hulpmiddelen bomen

Toepassing van steunmiddelen ter verankering of uit veiligheidsoogpunt

Om bomen zo lang mogelijk te behouden, worden bij bepaalde situaties steunmiddelen ingezet zoals stormankers. Soms worden ondergronds, soms bovengronds maatregelen getroffen. Bij aanplant van bomen wordt soms gebruik gemaakt van een kluitverankering bij het planten, door het toepassen van een boomanker, staalkabels of een boompalenkruis om te boom steun te geven. Bij monumentale bomen worden soms ankers gebruikt bij gevaarlijke takken. Deze ankers dragen er zorg voor dat de tak, wanneer deze afbreekt, in de boom blijft hangen en niet valt. Vaak wordt het toepassen van een dergelijk anker gecombineerd met snoeiwerkzaamheden om de veiligheid te kunnen waarborgen.

4.14 Kwaliteitscatalogus bomen

Onderstaande schaalbalken worden gebruikt voor het toezicht houden op beeldbestekken en het monitoren van de kwaliteit van openbare ruimte.

Groen-boom-boomspiegel-onkruid (Verrekenen op beeld via RAW-werkcategorie 51)				
A+	A	B	C	D
				
Er is geen onkruid.	Er is weinig onkruid.	Er is in beperkte mate onkruid.	Er is redelijk veel onkruid.	Er is veel onkruid.
bedekking 0 % per boomspiegel	bedekking ≤ 20 % per boomspiegel	bedekking ≤ 40 % per boomspiegel	bedekking > 40 % per boomspiegel	bedekking > 40 % per boomspiegel
bedekking door resten 0 % per boomspiegel	bedekking door resten ≤ 10 % per boomspiegel	bedekking door resten ≤ 25 % per boomspiegel	bedekking door resten > 25 % per boomspiegel	bedekking door resten > 25 % per boomspiegel
maximale hoogte 0 cm	maximale hoogte ≤ 10 cm	maximale hoogte ≤ 20 cm	maximale hoogte ≤ 50 cm	maximale hoogte > 50 cm

Groen-boom-boomspiegel-zwerfafval fijn (Verrekenen op beeld via RAW-werkcategorie 50)				
A+	A	B	C	D
				
Er ligt geen fijn zwerfafval.	Er ligt weinig fijn zwerfafval.	Er ligt in beperkte mate fijn zwerfafval.	Er ligt redelijk veel fijn zwerfafval.	Er ligt veel fijn zwerfafval.
fijn zwerfafval (1-10 cm) 0 stuks per boomspiegel	fijn zwerfafval (1-10 cm) ≤ 3 stuks per boomspiegel	fijn zwerfafval (1-10 cm) ≤ 10 stuks per boomspiegel	fijn zwerfafval (1-10 cm) ≤ 25 stuks per boomspiegel	fijn zwerfafval (1-10 cm) > 25 stuks per boomspiegel

Groen-boom-boomspiegel-zwerfafval grof (Verrekenen op beeld via RAW-werkcategorie 50)				
A+	A	B	C	D
				
Er ligt geen grof zwerfafval.	Er ligt weinig grof zwerfafval.	Er ligt in beperkte mate grof zwerfafval.	Er ligt redelijk veel grof zwerfafval.	Er ligt veel grof zwerfafval.
grof zwerfafval (>10 cm) 0 stuks per boomspiegel	grof zwerfafval (>10 cm) ≤ 1 stuk per boomspiegel	grof zwerfafval (>10 cm) ≤ 3 stuks per boomspiegel	grof zwerfafval (>10 cm) ≤ 8 stuks per boomspiegel	grof zwerfafval (>10 cm) > 8 stuks per boomspiegel

Groen-boom-niet-vrij uitgroeiende boom-snoeibeeld (Alleen geschikt voor beleid)				
A+	A	B	C	D
				
Geen snoeiachterstand en geen takken die problemen veroorzaken.	Geen snoeiachterstand en geen takken die problemen veroorzaken.	Enige snoeiachterstand en geen takken die problemen veroorzaken.	Veel snoeiachterstand en geen takken die problemen veroorzaken.	Veel snoeiachterstand en takken die problemen veroorzaken.
probleemtakken	probleemtakken	probleemtakken	probleemtakken	probleemtakken
geen	geen	geen	geen	≥ 1 per boom
te dikke takken in tijdelijke kroon	te dikke takken in tijdelijke kroon	te dikke takken in tijdelijke kroon	te dikke takken in tijdelijke kroon	te dikke takken in tijdelijke kroon
geen	geen	≤ 20 % van het kroonvolume	≤ 40 % van het kroonvolume	> 40 % van het kroonvolume

Groen-boom-opkroonhoogte wegtype 1-5 (erftoegangswegen en gebiedsontsluitingswegen) (Verrekenen op beeld via RAW-werkcategorie 51)

A+	A	B	C	D
				
Boom belemmert de vrije doorgang niet.	Boom belemmert de vrije doorgang niet.	Boom belemmert de vrije doorgang in geringe mate.	Boom belemmert de vrije doorgang in geringe mate.	Boom groeit over de weg en belemmert de vrije doorgang in ernstige mate.
jong hout in vrije doorgang	jong hout in vrije doorgang	jong hout in vrije doorgang	jong hout in vrije doorgang	jong hout in vrije doorgang
nee	nee	ja	ja	ja
meerjarig hout in vrije doorgang	meerjarig hout in vrije doorgang	meerjarig hout in vrije doorgang	meerjarig hout in vrije doorgang	meerjarig hout in vrije doorgang
nee	nee	nee	nee	ja
vrije doorrijhoogte	vrije doorrijhoogte	vrije doorrijhoogte	vrije doorrijhoogte	vrije doorrijhoogte
≥ 4,50 m	≥ 4,50 m	≥ 4,50 m	≥ 4,50 m	< 4,50 m

Groen-boom-opkroonhoogte wegtype 6-7 (voet- en fietspad) (Verrekenen op beeld via RAW-werkcategorie 51)

A+	A	B	C	D
				
Boom belemmert de vrije doorgang niet.	Boom belemmert de vrije doorgang niet.	Boom belemmert de vrije doorgang in geringe mate.	Boom belemmert de vrije doorgang in geringe mate.	Boom groeit over de weg en belemmert de vrije doorgang in ernstige mate.
jong hout in vrije doorgang	jong hout in vrije doorgang	jong hout in vrije doorgang	jong hout in vrije doorgang	jong hout in vrije doorgang
nee	nee	ja	ja	ja
meerjarig hout in vrije doorgang	meerjarig hout in vrije doorgang	meerjarig hout in vrije doorgang	meerjarig hout in vrije doorgang	meerjarig hout in vrije doorgang
nee	nee	nee	nee	ja
vrije doorrijhoogte	vrije doorrijhoogte	vrije doorrijhoogte	vrije doorrijhoogte	vrije doorrijhoogte
≥ 2,50 m	≥ 2,50 m	≥ 2,50 m	≥ 2,50 m	< 2,50 m

Groen-boom-staat boompalen en -banden (Verrekenen op beeld via RAW-werkcategorie 51)

A+	A	B	C	D
				
De constructie van boompalen en boombanden geeft voldoende steun aan de boom en beschadigt de boom niet.	De constructie van boompalen en boombanden geeft voldoende steun aan de boom en beschadigt de boom niet.	De constructie van boompalen en boombanden geeft voldoende steun aan de boom en beschadigt de boom niet.	De constructie van boompalen en boombanden geeft voldoende steun aan de boom en beschadigt de boom niet.	De constructie van boompalen en boombanden geeft niet voldoende steun aan de boom en/of beschadigt de boom.
beschadiging door constructie aan boom	beschadiging door constructie aan boom	beschadiging door constructie aan boom	beschadiging door constructie aan boom	beschadiging door constructie aan boom
nee	nee	nee	nee	ja
voldoende steun door constructie	voldoende steun door constructie	voldoende steun door constructie	voldoende steun door constructie	voldoende steun door constructie
ja	ja	ja	ja	nee

Groen-boom-stamopschot (Verrekenen op beeld via RAW-werkcategorie 51)

A+	A	B	C	D
				
Er is geen stamopschot.	Er is weinig stamopschot.	Er is in beperkte mate stamopschot.	Er is redelijk veel stamopschot.	Er is veel stamopschot.
bedekking stamoppervlak door stamopschot	bedekking stamoppervlak door stamopschot	bedekking stamoppervlak door stamopschot	bedekking stamoppervlak door stamopschot	bedekking stamoppervlak door stamopschot
0 % per boom	≤ 5 % per boom	≤ 25 % per boom	≤ 50 % per boom	> 50 % per boom
gemiddelde lengte stamopschot	gemiddelde lengte stamopschot	gemiddelde lengte stamopschot	gemiddelde lengte stamopschot	gemiddelde lengte stamopschot
0 cm per boom	≤ 20 cm per boom	≤ 50 cm per boom	≤ 100 cm per boom	> 100 cm per boom
maximale lengte stamopschot	maximale lengte stamopschot	maximale lengte stamopschot	maximale lengte stamopschot	maximale lengte stamopschot
0 cm	≤ 40 cm	≤ 70 cm	≤ 120 cm	> 120 cm

Groen-boom-vrij uitgroeiende boom-snoeibeeld (Alleen geschikt voor beleid)				
A+	A	B	C	D
				
Geen snoeiachterstand en geen takken die problemen veroorzaken.	Geen snoeiachterstand en geen takken die problemen veroorzaken.	Geen snoeiachterstand en geen takken die problemen veroorzaken.	Geen snoeiachterstand en geen takken die problemen veroorzaken.	Veel snoeiachterstand en takken die problemen veroorzaken.
probleemtakken	probleemtakken	probleemtakken	probleemtakken	probleemtakken
geen	geen	geen	geen	≥ 1 per boom

Verharding-wortelopdruk (Verrekenen op frequentie via RAW-werkcategorie 31)				
A+	A	B	C	D
				
De verharding is niet door boomwortels opgedrukt.	De verharding is licht door boomwortels opgedrukt.	De verharding is enigszins door boomwortels opgedrukt.	De verharding is aanzienlijk door boomwortels opgedrukt.	De verharding is ernstig door boomwortels opgedrukt.
mate opdruk bestrating tot 25 cm van de boomspiegel	mate opdruk bestrating tot 25 cm van de boomspiegel	mate opdruk bestrating tot 25 cm van de boomspiegel	mate opdruk bestrating tot 25 cm van de boomspiegel	mate opdruk bestrating tot 25 cm van de boomspiegel
0 cm per boomspiegel	≤ 2 cm per boomspiegel	≤ 5 cm per boomspiegel	≤ 8 cm per boomspiegel	> 8 cm per boomspiegel

5 Beheergroep gras

Onder deze beheergroep vallen de volgende groentypen: bloemrijk gras, berm normaal/talud, ruigt en recreatief gras

Gras vervult de functie als ligweide, hondenuitrenplek, trap- of sportveld, restgroen zoals een berm, natuurlijk gras of groen om naar te kijken. De maaifrequentie is afgestemd op de betreffende functie. Er worden verschillende soorten grasmengsels toegepast, afgestemd op het gebruik.

Gras vormt een aanzienlijk onderdeel van het groenoppervlak in de stad. Het beeld van het gras heeft hierdoor een sterke invloed op de beleving van de verzorging van de stad. Daarom is het van belang deze beheergroep goed te beheren. Het onderhoud wordt uitgevoerd met als doel de velden schoon, heel, groen en veilig te houden.

5.1 Recreatief gras

Recreatief gras wordt frequent gemaaid

Recreatief gras wordt frequent gemaaid, deze frequentie is afhankelijk van het onderhoudsniveau en wordt toegepast op grotere grasvlakken zoals in stadsparken, bij sierplantsoen, en speelplekken etc. Frequent maaien zorgt voor het in stand houden van het gazon en dat het gras nog goed betreedbaar te gebruiken en bespeelbaar is. Daarnaast is zwerfvuil en bladval nog eenvoudig te verwijderen. De boomspiegels in het gazon worden niet gestoken alleen nog maar bijgemaaid. De frequentie is afhankelijk van het onderhoudsniveau. Solario (voorheen Recreatop) of graszaad B3 zijn de grasmengsels die worden gebruikt voor het inzaaien.

5.2 Natuurlijk gras

Uitgangspunten natuurlijk gras zijn:

- Ruw gras (berm) 2x per jaar maaien, bloemrijk gras 1x per jaar en ruigt 1x in de 3 jaar.
- Vrijgekomen maaisel wordt afgevoerd om de bodem te verschralen.

Ruw gras 2x per jaar, bloemrijk gras 1x per jaar en ruigt 1x in de 3 jaar maaien

Ruw gras (2x per jaar maaien), bloemrijk gras (1x per jaar maaien) en ruigt (1x in de 3 jaar) hebben een lage maaifrequentie. Deze lage maaifrequenties worden voornamelijk toegepast langs oevers, bermen, natuurgebieden en het buitengebied, op locaties waar een natuurlijk beeld gewenst is. Door de lage maaifrequentie krijgt het gras de kans te groeien en daarnaast wordt het grasvlak minder verstoord door onderhoud, wat kansen geeft voor de verrijking van de biodiversiteit.

Beeld natuurlijk gras

Vrijgekomen maaisel wordt afgevoerd om de bodem te versralen

Vrijgekomen maaisel wordt afgevoerd om de bodem te versralen. Het maaisel kan bemesting zijn voor de grond terwijl bijzondere vegetaties juist ontstaan op een voedselarme ondergrond. Door het afvoeren van het maaisel wordt voorkomen dat het maaisel als bemesting fungeert met als gevolg dat sterke (ongewenste) soorten kracht krijgen om te domineren. Dit creëert dus omstandigheden ten gunste van de soortenrijkdom en om bijzondere plantenvegetaties tot ontwikkeling te brengen. Het vrijgekomen groenmateriaal wordt verwerkt tot rollen met een rollenpers en afgevoerd.

Voor inzaai wordt "Bermen Speciaal" gebruikt. "Bermen Special" is bermmengsel B3 met 10% graszaad Westerwold. Soms wordt gebruikt gemaakt van een speciaal mengsel zoals 'Blauwzaam bijenmengsel'.

5.3 Prachtlint

In een werkgroep van groenbeheerders uit de regio is dit jaar gewerkt aan het tot stand komen van een beheerconvenant. Hierin hebben 14 partijen afgesproken het prachtlint duurzaam te willen beheren. Prachtlint www.prachtlint.nl is een lint van bloemrijk gras ten behoeven van insecten, bijen, vinders ect.

Duurzaam beheer wordt nog interessanter als het bermmaaisel ook geld gaat opbrengen. oorafgaand aan het ondertekenen werden de mogelijkheden voor de regio besproken onder leiding van het Landbouw Economisch Instituut uit Wageningen. Kan bermmaaisel worden gebruikt als veevoer of voor bio plastic, of kan het samen met de snippers van knotwilgen in de toekomst onze regio van veel energie voorzien? Zoals bijvoorbeeld met de hout gestookte warmtecentrale van Gorinchem, waar met smart op wordt gewacht.

5.4 Gras overige werkzaamheden

Wadi's worden gevertidraind

Een wadi is een infiltratievoorziening die tijdelijk gevuld kan zijn met regenwater. De naam verwijst naar de Arabische naam voor een vaak droogstaand rivierdal.

De wadi's rondom De Donken in Gorinchem bufferen tijdelijk het regenwater van straten en daken van huizen welke zijn afgekoppeld van de riolering. Het regenwater wat op deze verharde oppervlakken valt wordt afgevoerd naar een wadi waar het kan infiltreren in de bodem.

Om de doorlaatbaarheid van de wadi's in stand te houden worden deze gevertidraind.

Vertidrainen is het perforeren van de grasmatt met zo'n 40 gaten per m ² tot een diepte van 0.25 m ¹ met pennen waarvan de grootste diameter 50 mm is.
--

Het eerder aangebrachte verschalingszand wordt ingeveegd in de ontstane gaten, zodat de ontwatering van de grasmatt verbetert. Deze werkzaamheden vinden plaats na het bezanden van de grasmatt.

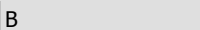
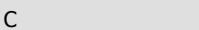

5.5 Kwaliteitscatalogus gras

Groen-gras-beschadiging (Verrekenen op frequentie via RAW-werkcategorie 51)				
A+	A	B	C	D
				
Het gras heeft geen beschadigingen.	Het gras heeft weinig beschadigingen.	Het gras heeft in beperkte mate beschadigingen.	Het gras heeft redelijk veel beschadigingen.	Het gras heeft veel beschadigingen.
beschadiging 0 % per 100 m ²	beschadiging ≤ 1 % per 100 m ²	beschadiging ≤ 5 % per 100 m ²	beschadiging ≤ 10 % per 100 m ²	beschadiging > 10 % per 100 m ²
totaal oppervlak van beschadigingen van 100 cm² of meer 0,00 m ² per 100 m ²	totaal oppervlak van beschadigingen van 100 cm² of meer ≤ 0,25 m ² per 100 m ²	totaal oppervlak van beschadigingen van 100 cm² of meer ≤ 0,50 m ² per 100 m ²	totaal oppervlak van beschadigingen van 100 cm² of meer ≤ 1,00 m ² per 100 m ²	totaal oppervlak van beschadigingen van 100 cm² of meer > 1,00 m ² per 100 m ²

Groen-gras-bijmaaien rondom obstakels en bomen (Verrekenen op beeld via RAW-werkcategorie 51)				
A+	A	B	C	D
				
Grasvegetatie rondom obstakel of boom is niet hoger dan de omliggende grasvegetatie.	Grasvegetatie rondom obstakel of boom is nauwelijks hoger dan de omliggende grasvegetatie.	Grasvegetatie rondom obstakel of boom is enigszins hoger dan de omliggende grasvegetatie.	Grasvegetatie rondom obstakel of boom is veel hoger dan de omliggende grasvegetatie.	Grasvegetatie rondom obstakel of boom is zeer veel hoger dan de omliggende grasvegetatie.
hoogte gras binnen een afstand van 0,3 m van obstakel of boom t.o.v. omliggende grasvegetatie gelijke hoogte	hoogte gras binnen een afstand van 0,3 m van obstakel of boom t.o.v. omliggende grasvegetatie ≤ 1,5 x zo hoog	hoogte gras binnen een afstand van 0,3 m van obstakel of boom t.o.v. omliggende grasvegetatie ≤ 2 x zo hoog	hoogte gras binnen een afstand van 0,3 m van obstakel of boom t.o.v. omliggende grasvegetatie ≤ 3 x zo hoog	hoogte gras binnen een afstand van 0,3 m van obstakel of boom t.o.v. omliggende grasvegetatie > 3 x zo hoog

Groen-gras-gazon-kaal oppervlak (Verrekenen op beeld via RAW-werkcategorie 51)				
A+	A	B	C	D
				
Er is geen kaal oppervlak.	Er is weinig kaal oppervlak.	Er is in beperkte mate kaal oppervlak.	Er is redelijk veel kaal oppervlak.	Er is veel kaal oppervlak.
kaal oppervlak 0 % per 100 m ²	kaal oppervlak ≤ 2 % per 100 m ²	kaal oppervlak ≤ 5 % per 100 m ²	kaal oppervlak ≤ 10 % per 100 m ²	kaal oppervlak > 10 % per 100 m ²
maximale oppervlakte per kale plek 0,00 m ²	maximale oppervlakte per kale plek ≤ 0,10 m ²	maximale oppervlakte per kale plek ≤ 0,40 m ²	maximale oppervlakte per kale plek ≤ 2,00 m ²	maximale oppervlakte per kale plek < 2,00 m ²

Groen-gras-gazon-zwerfafval fijn (Verrekenen op beeld via RAW-werkcategorie 50)				
A+	A	B	C	D
				

				
Er ligt geen fijn zwerfafval.	Er ligt weinig fijn zwerfafval.	Er ligt in beperkte mate fijn zwerfafval.	Er ligt redelijk veel fijn zwerfafval.	Er ligt veel fijn zwerfafval.
fijn zwerfafval (1-10 cm)	fijn zwerfafval (1-10 cm)	fijn zwerfafval (1-10 cm)	fijn zwerfafval (1-10 cm)	fijn zwerfafval (1-10 cm)
0 stuks per m ²	≤ 3 stuks per m ²	≤ 10 stuks per m ²	≤ 25 stuks per m ²	> 25 stuks per m ²

Groen-gras-gazon-zwerfafval grof (Verrekenen op beeld via RAW-werkcategorie 50)

A+	A	B	C	D
				
Er ligt geen grof zwerfafval.	Er ligt weinig grof zwerfafval.	Er ligt in beperkte mate grof zwerfafval.	Er ligt redelijk veel grof zwerfafval.	Er ligt veel grof zwerfafval.
zwerfafval grof (>10 cm)	zwerfafval grof (>10 cm)	zwerfafval grof (>10 cm)	zwerfafval grof (>10 cm)	zwerfafval grof (>10 cm)
0 stuks per 100 m ²	≤ 3 stuks per 100 m ²	≤ 10 stuks per 100 m ²	≤ 25 stuks per 100 m ²	> 25 stuks per 100 m ²

Groen-gras-grof vuil (Verrekenen op beeld via RAW-werkcategorie 50)

A+	A	B	C	D
				
Er ligt geen grof vuil op het gras.	Er ligt geen grof vuil op het gras.	Er ligt weinig grof vuil op het gras.	Er ligt weinig grof vuil op het gras.	Er ligt veel grof vuil op het gras.
grof vuil (≥ 10 kg en/of ≥ 25 liter)	grof vuil (≥ 10 kg en/of ≥ 25 liter)	grof vuil (≥ 10 kg en/of ≥ 25 liter)	grof vuil (≥ 10 kg en/of ≥ 25 liter)	grof vuil (≥ 10 kg en/of ≥ 25 liter)
0 stuks per 100 m ²	0 stuks per 100 m ²	1 stuk per 100 m ²	1 stuk per 100 m ²	> 1 stuk per 100 m ²

Groen-gras-maaisel op verharding (Verrekenen op beeld via RAW-werkcategorie 51)

A+	A	B	C	D
				
Er ligt geen maaisel op de verharding.	Er ligt weinig maaisel op de verharding.	Er ligt in beperkte mate maaisel op de verharding.	Er ligt redelijk veel maaisel op de verharding.	Er ligt veel maaisel op de verharding.
aantal m¹ verharding bedekt met maaisel > 1 m van grasrand	aantal m¹ verharding bedekt met maaisel > 1 m van grasrand	aantal m¹ verharding bedekt met maaisel > 1 m van grasrand	aantal m¹ verharding bedekt met maaisel > 1 m van grasrand	aantal m¹ verharding bedekt met maaisel > 1 m van grasrand
0 m per 100 m ¹ grasrand	≤ 3 m per 100 m ¹ grasrand	≤ 5 m per 100 m ¹ grasrand	≤ 10 m per 100 m ¹ grasrand	> 10 m per 100 m ¹ grasrand
aantal m¹ verharding bedekt met maaisel ≤ 1 m van grasrand	aantal m¹ verharding bedekt met maaisel ≤ 1 m van grasrand	aantal m¹ verharding bedekt met maaisel ≤ 1 m van grasrand	aantal m¹ verharding bedekt met maaisel ≤ 1 m van grasrand	aantal m¹ verharding bedekt met maaisel ≤ 1 m van grasrand
0 m per 100 m ¹ grasrand	≤ 5 m per 100 m ¹ grasrand	≤ 20 m per 100 m ¹ grasrand	≤ 40 m per 100 m ¹ grasrand	> 40 m per 100 m ¹ grasrand

6 Beheergroep griend

De grienden zijn belangrijk om de cultuurhistorische waarde (geriefhout) en om het rivierenlandschap beleefbaar te maken in de stad. Een andere reden is de natuurwaarde. Grienden vormen een unieke beheergroep in de gemeente. Een griend is te herkennen als een bosvlak bestaande uit, tot laag bij de grond geknotte boompjes op een moerassige ondergrond. Grienden werden vanuit de historie toegepast of gebruikt voor de rijshoutproductie. Tegenwoordig worden de grienden behouden en beschermd als kleine natuurgebieden. Grienden zijn belangrijke broedplaatsen voor vogels, eenden en belangrijke een belangrijke vestigingsplaats voor bijzondere planten door de unieke combinatie van moerassige ondergrond met hoge begroeiing. Deze elementen hebben voor de houtproductie hun functie grotendeels verloren. De kleine grienden onderhoudt de gemeente zelf, de grotere worden onderhouden door de sociale werkvoorziening.

6.1 Onderhoud van griend

Uitgangspunten m.b.t. beheer griend:

- Griend 1 keer per 3 jaar terugzetten;
- Snoeihout wordt versnipperd of op rillen gelegd;
- Bij uitval worden nieuwe staken gepland (inboet).

Griend 1 keer per 3 jaar terugzetten

De grienden worden één keer in de drie jaar gesnoeid (teruggezet). Hierdoor blijven de takken dun en blijft het dichte beeld duurzaam in stand. Om te voldoen aan de flora -en faunawet wordt gefaseerd gesnoeid. Gefaseerde snoei betekend dat een gedeelte van de griend wordt overgeslagen bij snoeiwerkzaamheden zodat dit als toevluchtsoord dient voor fauna. In de praktijk betekent dat er elk jaar een 1/3 deel wordt teruggezet. Bij uitval plant de gemeente nieuw wortelgoed uit een ander perceel aan om het beeld in stand te houden (inboet).

Snoeihout wordt versnipperd of op rillen gelegd.

Vrijkomend snoeihout wordt ter plekke versnipperd of op takrillen gelegd. Bij een van de grotere grienden wordt een aannemer met een versnippermachine ingehuurd om het vrijkomende hout te versnipperen. De snippers worden vervolgens hergebruikt om houtsnipperpaden in het gemeentelijke plantsoen aan te vullen. Bij de overige kleinere grienden wordt het hout waar mogelijk op rillen verwerkt. Voor deze maatregelen is gekozen omdat verslepen van het hout verstoring oplevert en houtrillen natuurlijke leef -en vluchtplaatsen voor flora en fauna zijn.

Kwaliteitscatalogus griend

roen-boom-knotboom-snoeibeeld (Alleen geschikt voor beleid)				
A+	A	B	C	D
				
Geen takken die problemen veroorzaken.	Geen takken die problemen veroorzaken.	Geen takken die problemen veroorzaken.	Geen takken die problemen veroorzaken.	Takken die problemen veroorzaken.
probleemtakken	probleemtakken	probleemtakken	probleemtakken	probleemtakken
geen	geen	geen	geen	≥ 1 per boom

7 Beheergroep bosplantsoen

Bosplantsoen is in feite een verzamelnaam voor aangeplante bosachtige elementen (inclusief kruidengroei) grotendeels bestaande uit een mengeling van natuurlijke inheemse houtige soorten. Bosplantsoen wordt voornamelijk aangeplant vanwege het natuurlijke karakter en de afscherpende functie van dit groentype. Binnen de gemeente Gorinchem wordt bosplantsoen voornamelijk toegepast op bedrijventerreinen, sportparken en wijkparken.

Om het groen in het stedelijke gebied aantrekkelijker te maken streeft de gemeente er naar om variatie in het bosplantsoen aan te brengen door variatie in soorten aan te brengen. Dit levert een aantrekkelijker en gevarieerder beeld op voor de inwoners van Gorinchem en maakt de beplanting door de verscheidenheid van grotere waarde voor flora en fauna door te kiezen voor bijvoorbeeld besdragende soorten.

Daar waar mogelijk wordt gestreefd naar een verticale gelaagdheid (etages) in het bosplantsoen. Echter is dit alleen realiseerbaar op voldoende brede stukken. Meestal is die ruimte er niet (bv sportvelden) en wordt de beplanting zo toegepast dat deze een dichte en hoge beplantingsrand vormt.

7.1 Onderhoud van bosplantsoen

Uitgangspunten m.b.t. het onderhoud van bosplantsoen:

- Dunning om dicht beeld te behouden;
- Terugzetten om bosplantsoen een tweede leven te geven;
- Jonge plantvakken onkruidvrij maken, oude vakken alleen uitmaaïen randen;
- Padkant bosplantsoen wordt 1x per jaar gesnoeid;
- Bosplantsoen wordt niet bemest;
- Snoeihout wordt versnipperd op rillen gelegd of afgevoerd.

Dunning om dicht beeld te behouden.

Bij aanplant wordt de beplanting dicht op elkaar gezet om snel een gesloten beeld te krijgen. Bij groei van de jonge aanplant wordt na een aantal jaren gedund. Dunning betekent dat een percentage van 20% om de 4 jaar wordt verwijderd bij jonge beplanting, om de afzonderlijke planten groeiruimte te geven zonder dat het dichte beeld verloren gaat. Bij oudere beplanting is dit om de 4 jaar 30%. Wanneer de beplanting forser uitgroeit, wordt ook weer gedund om de beplanting de ruimte te geven om tot volledige vorm uit te groeien.

Terugzetten om bosplantsoen een tweede leven te geven.

Wanneer bosplantsoen op leeftijd is, wordt het abrupt teruggezet (gesnoeid tot vlak boven de grond). Dit wordt gedaan om te voorkomen dat de beplanting ijlt. Dit is een rigoureuze maatregel. Reden daarvoor is dat het de verzwakte beplanting opnieuw waarde geeft doordat een nieuwe groei-impuls wordt gegeven om vanaf de stamvoet weer uit te lopen. De kwaliteit van de beplanting gaat achteruit maar deze maatregel maakt het mogelijk dat de beplanting opnieuw een dicht beplantingsbeeld vormt en nog lange tijd kan meegaan en dus een tweede leven krijgt. In de praktijk betekent dit dat er om de 6 jaar 50% van de beplanting wordt teruggezet.

Jonge plantvakken onkruidvrij maken, oude vakken alleen uitmaaïen randen.

Jonge plantvakken worden onkruidvrij gemaakt. Bij oudere dichtbegroeide vakken worden alleen de randen tot maximaal 1 meter breed uitgemaaid. Er wordt geen onderhoud gepleegd aan de verdere onderbegroeiing vanwege de natuurwaarde en broedgelegenheden die deze onderbegroeiing biedt.

Padkant bosplantsoen wordt 1x per jaar gesnoeid.

De rand van het bosplantsoen grenzend aan het trottoir wordt één keer per jaar gesnoeid. Alleen als de doorgang door overhangend groen niet mogelijk is wordt er meer dan één keer gesnoeid.

Bosplantsoen wordt niet bemest.

In principe wordt bosplantsoen niet bemest, hooguit wanneer beplanting niet aanslaat in een nieuw plantvak.

Bosplantsoen

Snoeihout wordt versnipperd op rillen gelegd of afgevoerd.

Vrijgekomen grof hout wordt na snoei gedeeltelijk op rillen verwerkt in het bosplantsoen. Deze houtrillen, vormen natuurlijke leef- en vluchtplaatsen voor flora en fauna. Aangezien bosplantsoen een natuurlijk beplantingsbeeld geeft passen houtrillen bij dit beeld.. Een gedeelte van het snoeihout wordt ter plaatse versnipperd, grovere delen (stamhout) worden afgevoerd.

7.2 Kwaliteitscatalogus bosplantsoen

Groen-beplanting-bosplantsoen-overgroei randen verharding of gras (Verrekenen op beeld via RAW-werkcategorie 51)				
A+	A	B	C	D
				
De rand van de verharding of het gras is volledig zichtbaar.	De rand van de verharding of het gras is goed zichtbaar.	De rand van de verharding of het gras is redelijk zichtbaar.	De rand van de verharding of het gras is nauwelijks zichtbaar.	De rand van de verharding of het gras is niet zichtbaar.
gemiddelde lengte overgroei	gemiddelde lengte overgroei	gemiddelde lengte overgroei	gemiddelde lengte overgroei	gemiddelde lengte overgroei
0 cm per 100 m ¹	≤ 10 cm per 100 m ¹	≤ 25 cm per 100 m ¹	≤ 40 cm per 100 m ¹	> 40 cm per 100 m ¹
maximale lengte overgroei	maximale lengte overgroei	maximale lengte overgroei	maximale lengte overgroei	maximale lengte overgroei
0 cm	≤ 30 cm	≤ 45 cm	≤ 75 cm	> 75 cm
takken in vrije doorgang	takken in vrije doorgang	takken in vrije doorgang	takken in vrije doorgang	takken in vrije doorgang
nee	nee	nee	nee	ja

Groen-beplanting-bosplantsoen-snoeibeeld (Verrekenen op frequentie via RAW-werkcategorie 51)				
A+	A	B	C	D
				
Het bosplantsoen vertoont geen snoei- en/of dunningsachterstand.	Het bosplantsoen vertoont weinig snoei- en/of dunningsachterstand.	Het bosplantsoen vertoont in beperkte mate snoei- en/of dunningsachterstand.	Het bosplantsoen vertoont redelijk veel snoei- en/of dunningsachterstand.	Het bosplantsoen vertoont veel snoei- en/of dunningsachterstand.
dunningsachterstand	dunningsachterstand	dunningsachterstand	dunningsachterstand	dunningsachterstand
0 % per 100 m ²	≤ 5 % per 100 m ²	≤ 15 % per 100 m ²	≤ 25 % per 100 m ²	> 25 % per 100 m ²
lengte ongewenste scheuten en opslag	lengte ongewenste scheuten en opslag	lengte ongewenste scheuten en opslag	lengte ongewenste scheuten en opslag	lengte ongewenste scheuten en opslag
0,00 m	≤ 0,80 m	≤ 1,50 m	≤ 2,50 m	> 2,50 m

Groen-beplanting-grof vuil (Verrekenen op beeld via RAW-werkcategorie 50)				
A+	A	B	C	D
				
Er ligt geen grof vuil in de beplanting.	Er ligt geen grof vuil in de beplanting.	Er ligt weinig grof vuil in de beplanting.	Er ligt weinig grof vuil in de beplanting.	Er ligt veel grof vuil in de beplanting.
grof vuil (≥ 10 kg en/of ≥ 25 liter)	grof vuil (≥ 10 kg en/of ≥ 25 liter)	grof vuil (≥ 10 kg en/of ≥ 25 liter)	grof vuil (≥ 10 kg en/of ≥ 25 liter)	grof vuil (≥ 10 kg en/of ≥ 25 liter)
0 stuks per 100 m ²	0 stuks per 100 m ²	1 stuks per 100 m ²	1 stuks per 100 m ²	> 1 stuks per 100 m ²

Groen-beplanting-zwerfafval grof (Verrekenen op beeld via RAW-werkcategorie 50)				
A+	A	B	C	D
				
Er ligt geen grof zwerfafval.	Er ligt weinig grof zwerfafval.	Er ligt in beperkte mate grof zwerfafval.	Er ligt redelijk veel grof zwerfafval.	Er ligt veel grof zwerfafval.
grof zwerfafval (>10 cm)	grof zwerfafval (>10 cm)	grof zwerfafval (>10 cm)	grof zwerfafval (>10 cm)	grof zwerfafval (>10 cm)
0 stuks per 100 m ²	≤ 3 stuks per 100 m ²	≤ 10 stuks per 100 m ²	≤ 25 stuks per 100 m ²	> 25 stuks per 100 m ²

8 Beheergroep sierheesters

Onder deze beheergroep vallen de volgende groentypen:

- bodembedekkende sierheesters
- opgaande sierheesters.

Bodembedekkende sierheesters zijn planten die door hun groeiwijze een bodembedekkende functie vervullen.

De gehele plant is hierbij meestal in contact met het grondoppervlak. De groeiwijze kenmerkt zich door het vormen van min of meer horizontale uitlopers in de omgeving van het grondoppervlak. De hoogte varieert van plusminus 5 cm tot circa 80 cm.

Bodembedekkende sierheesters worden vaak toegepast omdat deze beplantingsvorm een goed alternatief vormt voor chemische onkruidbestrijding, omdat deze beplanting de bodem volledig bedekt waardoor onkruiden zich niet of moeilijk kunnen ontwikkelen.

Opgaande sierheesters zijn houtachtige planten die geen centrale hoofdstam of hoofdtak hebben tot maximaal 4 meter hoog. Het is een beplanting die een grote sierwaarde heeft en veel toepassingsmogelijkheden. Deze beplanting maakt de woonomgeving aantrekkelijk. Sierheesters worden daarom vaak toegepast op locaties die intensief gebruikt worden zoals parken of waar het groen intensief beleefd wordt zoals in woonwijken. De beplanting wordt gekozen op geur of kleur van bloemen of bijvoorbeeld door het dragen van bessen, bladvorm, ect. Ook worden drachtplanten zoals vlinderstruiken toegepast voor de vlinders en bijen.

8.1 Toepassing sierheesters

Bij de toepassing van bodembedekkende of opgaande sierheesters wordt gestreefd naar een afwisseling in soorten. Hierbij is gekozen om de beplanting vlaksgewijs en niet gemengd toe te passen. Dit betekent dat meerdere soorten in een plantsoenstrook toegepast worden in een motief bestaande uit meerdere vlakken.

Er is gekozen vlaksgewijs te werken omdat dit ruimtelijk werkt en een rustig beeld oplevert. Een richtlijn hierbij is hoe groter de schaal van een gebied hoe groter de groep en omgekeerd en herhaling van soorten levert ook een bijdrage aan een rustig beeld.

Ter afwisseling worden de bodembedekkers soms gecombineerd toegepast met groepjes of verspreide solitaire hoge heesters afgestemd op de bodembedekker qua kleur en sierwaarde. Met beplantingskeuzes wordt zoveel mogelijk gestreefd om een eigen identiteit in wijken te realiseren.

8.2 Onderhoud sierheesters

Uitgangspunten onderhoud sierheesters (CROW B):

Snoei bodembedekkers 2 keer per jaar en solitaire sierheesters 1 keer per jaar;

Snoei rand sierheesters 1 keer per jaar;

Bodembedekkende sierheesters worden na 6 jaar teruggezet;

Bodembedekkende rozen worden na 3 jaar teruggezet;

Snoei opgaande sierheesters 1 per 5 jaar;

Onkruidbeheersing;

Sierplantsoen wordt in principe niet bemest.

Snoei bodembedekkers 2 keer per jaar en solitaire sierheesters 1 keer per jaar.

De snoei van bodembedekkende sierheesters bestaat uit 2 keer per jaar snoeien van de koppen (scheren) van de plantvakken met een trekker met maaibalk. De snoeihoogte is variabel en afhankelijk van het toegepaste soort waarbij er tussen de verschillende soorten gestreefd wordt naar een natuurlijke overgang. Het scheren gebeurt 2x per jaar omdat daarmee het opruimwerk van het snoeiafval beperkt blijft ten opzichte van 1x scheren per jaar. Scheren kan jaarrond gebeuren afhankelijk van de arbeidsbehoefte.

Solitaire sierheesters worden, indien nodig, 1 keer per jaar gesnoeid met een snoeischaar.

Om een aantrekkelijk groenbeeld in stand te houden wordt de sierbeplanting in sommige gevallen in vorm gesnoeid. Bij kruispunten, rotondes en afslagen wordt de beplanting laag gehouden.

Het zicht dient op deze locaties onder alle omstandigheden behouden te blijven in verband met de verkeersveiligheid.

Snoei rand sierheesters 1 keer per jaar

De snoei van de randen van sierheesters bestaat waarnodig uit 1 keer per jaar. Dit kan jaarrond gebeuren afhankelijk van het de arbeidsbehoefte.

Bodembedekkende sierheesters worden na 6 jaar teruggezet.

Bodembedekkende heesters worden na 6 jaar teruggezet. Terugzetten is het tot knippen van de beplanting tot vlak boven de grond. Dit wordt gedaan om de verouderde beplanting opnieuw uit te laten lopen, een tweede leven. Dit is een rigoureuze maatregel, reden hiervoor is dat het de verzwakte beplanting opnieuw waarde geeft doordat een nieuwe groeiimpuls wordt gegeven om vanaf de voet weer uit te lopen. Deze maatregel maakt het mogelijk dat de beplanting opnieuw een dicht beplantingsbeeld vormt en nog lange tijd kan meegaan en dus een tweede leven krijgt.

Bodembedekkende rozen worden na 3 jaar teruggezet.

Bodembedekkende rozen worden na 3 jaar teruggezet in plaats van 6 jaar.

Snoei sierheesters

Dunning opgaande sierheesters 1 per 5 jaar.

Bij aanplant wordt de beplanting dicht op elkaar gezet om snel een gesloten beeld te krijgen. Dunning betekent dat een deel van de beplanting wordt verwijderd, om de afzonderlijke planten groeiruimte te geven zonder dat het dichte beeld verloren gaat. Wanneer de beplanting forser uitgroeit, wordt ook weer gedund om de beplanting de ruimte te geven om tot volledige vorm uit te groeien.

Onkruidbeheersing

In enkele gevallen worden chemische middelen in beplanting gebruikt om het onkruid te bestrijden. Bijvoorbeeld bij wortelonkruid, bij nieuw plantsoen of op sportvelden. Er wordt dan met de spuit gewerkt.

Er wordt o.a gespoten tegen Japanse knoop, haagwinden, kleefkruid en gras. In de overige situaties wordt geschoffeld of geplukt. Op moeilijk bereikbare plaatsen wordt de spuitlans gebruikt. Het betreft uitsluitend wettelijk toegestane middelen.

Daarnaast wordt er preventief in jonge aanplant of niet volgroeide beplantingsvakken met Kerb gespoten om de ontwikkeling van zaadonkruiden tegen te gaan.

Kerb mag maximaal 1x per jaar worden toegepast.

Sierplantsoen wordt in principe niet bemest

In principe worden sierheesters niet bemest, hooguit wanneer beplanting niet aanslaat in een nieuw plantvak.

8.3 Kwaliteitscatalogus sierheesters

Groen-beplanting-beschadiging (Verrekenen op frequentie via RAW-werkcategorie 51)				
A+	A	B	C	D
				
Er is geen beplanting beschadigd.	Er is weinig beplanting beschadigd.	Er is in beperkte mate beplanting beschadigd.	Er is redelijk veel beplanting beschadigd.	Er is veel beplanting beschadigd.
beschadigd oppervlak	beschadigd oppervlak	beschadigd oppervlak	beschadigd oppervlak	beschadigd oppervlak
0 % per 100 m ²	≤ 3 % per 100 m ²	≤ 5 % per 100 m ²	≤ 10 % per 100 m ²	> 10 % per 100 m ²
Groen-beplanting-bodembedekkers-kaal oppervlak (Verrekenen op frequentie via RAW-werkcategorie 51)				
A+	A	B	C	D
				
Er is geen kaal oppervlak.	Er is weinig kaal oppervlak.	Er is in beperkte mate kaal oppervlak.	Er is redelijk veel kaal oppervlak.	Er is veel kaal oppervlak.
kaal oppervlak	kaal oppervlak	kaal oppervlak	kaal oppervlak	kaal oppervlak
0 % per 100 m ²	≤ 5 % per 100 m ²	≤ 10 % per 100 m ²	≤ 25 % per 100 m ²	> 25 % per 100 m ²

Groen-beplanting-bodembedekkers-overgroei randen verharding of gras (Verrekenen op beeld via RAW-werkcategorie 51)				
A+	A	B	C	D
				
De rand van de verharding of het gras is volledig zichtbaar.	De rand van de verharding of het gras is goed zichtbaar.	De rand van de verharding of het gras is redelijk zichtbaar.	De rand van de verharding of het gras is nauwelijks zichtbaar.	De rand van de verharding of het gras is niet zichtbaar.
gemiddelde lengte overgroeïende beplanting	gemiddelde lengte overgroeïende beplanting	gemiddelde lengte overgroeïende beplanting	gemiddelde lengte overgroeïende beplanting	gemiddelde lengte overgroeïende beplanting
0 cm per 100 m ¹	≤ 5 cm per 100 m ¹	≤ 15 cm per 100 m ¹	≤ 25 cm per 100 m ¹	> 25 cm per 100 m ¹
maximale lengte overgroeïende beplanting	maximale lengte overgroeïende beplanting	maximale lengte overgroeïende beplanting	maximale lengte overgroeïende beplanting	maximale lengte overgroeïende beplanting
0 cm	≤ 30 cm	≤ 30 cm	≤ 45 cm	> 45 cm

Groen-beplanting-grof vuil (Verrekenen op beeld via RAW-werkcategorie 50)				
A+	A	B	C	D
				
Er ligt geen grof vuil in de beplanting.	Er ligt geen grof vuil in de beplanting.	Er ligt weinig grof vuil in de beplanting.	Er ligt weinig grof vuil in de beplanting.	Er ligt veel grof vuil in de beplanting.
grof vuil (≥ 10 kg en/of ≥ 25 liter)	grof vuil (≥ 10 kg en/of ≥ 25 liter)	grof vuil (≥ 10 kg en/of ≥ 25 liter)	grof vuil (≥ 10 kg en/of ≥ 25 liter)	grof vuil (≥ 10 kg en/of ≥ 25 liter)
0 stuks per 100 m ²	0 stuks per 100 m ²	1 stuks per 100 m ²	1 stuks per 100 m ²	> 1 stuks per 100 m ²

Groen-beplanting-heesters-overgroei randen verharding of gras (Verrekenen op beeld via RAW-werkcategorie 51)

A+	A	B	C	D
				
De rand van de verharding of het gras is volledig zichtbaar.	De rand van de verharding of het gras is goed zichtbaar.	De rand van de verharding of het gras is redelijk zichtbaar.	De rand van de verharding of het gras is nauwelijks zichtbaar.	De rand van de verharding of het gras is niet zichtbaar.
gemiddelde lengte overgroei	gemiddelde lengte overgroei	gemiddelde lengte overgroei	gemiddelde lengte overgroei	gemiddelde lengte overgroei
0 cm per 100 m ¹	≤ 10 cm per 100 m ¹	≤ 25 cm per 100 m ¹	≤ 40 cm per 100 m ¹	> 40 cm per 100 m ¹
maximale lengte overgroei	maximale lengte overgroei	maximale lengte overgroei	maximale lengte overgroei	maximale lengte overgroei
0 cm	≤ 30 cm	≤ 45 cm	≤ 75 cm	> 75 cm

Groen-beplanting-heesters-snoeibeeld (Verrekenen op frequentie via RAW-werkcategorie 51)

A+	A	B	C	D
				
Heesters vertonen geen snoeiachterstand. Er zijn geen holle heesters.	Heesters vertonen weinig snoeiachterstand. Er zijn weinig holle heesters.	Heesters vertonen in beperkte mate snoeiachterstand. Er zijn in beperkte mate holle heesters.	Heesters vertonen redelijk veel snoeiachterstand. Er zijn redelijk veel holle heesters.	Heesters vertonen veel snoeiachterstand. Er zijn veel holle heesters.
dode takken	dode takken	dode takken	dode takken	dode takken
0 % per 100 m ²	≤ 1 % per 100 m ²	≤ 5 % per 100 m ²	≤ 10 % per 100 m ²	> 10 % per 100 m ²
lengte ongewenste scheuten en opslag	lengte ongewenste scheuten en opslag	lengte ongewenste scheuten en opslag	lengte ongewenste scheuten en opslag	lengte ongewenste scheuten en opslag
0,00 m per 100 m ²	$\leq 0,30$ m per 100 m ²	$\leq 0,50$ m per 100 m ²	$\leq 0,80$ m per 100 m ²	> 0,80 m per 100 m ²
mate 'holle' heesters	mate 'holle' heesters	mate 'holle' heesters	mate 'holle' heesters	mate 'holle' heesters
0 % per 100 m ²	0 % per 100 m ²	$\leq 2,5$ % per 100 m ²	≤ 5 % per 100 m ²	> 5 % per 100 m ²

Groen-beplanting-natuurlijk afval (Verrekenen op beeld via RAW-werkcategorie 51)				
A+	A	B	C	D
				
Er is geen bladafval/bloesem.	Er is weinig bladafval/bloesem.	Er is in beperkte mate bladafval/bloesem.	Er is redelijk veel bladafval/bloesem.	Er is veel bladafval/bloesem.
bedekking	bedekking	bedekking	bedekking	bedekking
0 % per 100 m ²	≤ 15 % per 100 m ²	≤ 30 % per 100 m ²	≤ 50 % per 100 m ²	> 50 % per 100 m ²
maximale dikte	maximale dikte	maximale dikte	maximale dikte	maximale dikte
0 cm	≤ 2 cm	≤ 5 cm	≤ 10 cm	> 10 cm

Groen-beplanting-zwerfafval fijn (Verrekenen op beeld via RAW-werkcategorie 50)				
A+	A	B	C	D
				
Er ligt geen fijn zwerfafval.	Er ligt weinig fijn zwerfafval.	Er ligt in beperkte mate fijn zwerfafval.	Er ligt redelijk veel fijn zwerfafval.	Er ligt veel fijn zwerfafval.
fijn zwerfafval (1-10 cm)	fijn zwerfafval (1-10 cm)	fijn zwerfafval (1-10 cm)	fijn zwerfafval (1-10 cm)	fijn zwerfafval (1-10 cm)
0 stuks	≤ 3 stuks	≤ 10 stuks	≤ 25 stuks	> 25 stuks

Groen-beplanting-zwerfafval grof (Verrekenen op beeld via RAW-werkcategorie 50)				
A+	A	B	C	D
				
Er ligt geen grof zwerfafval.	Er ligt weinig grof zwerfafval.	Er ligt in beperkte mate grof zwerfafval.	Er ligt redelijk veel grof zwerfafval.	Er ligt veel grof zwerfafval.
grof zwerfafval (>10 cm)	grof zwerfafval (>10 cm)	grof zwerfafval (>10 cm)	grof zwerfafval (>10 cm)	grof zwerfafval (>10 cm)
0 stuks per 100 m ²	≤ 3 stuks per 100 m ²	≤ 10 stuks per 100 m ²	≤ 25 stuks per 100 m ²	> 25 stuks per 100 m ²

9 Beheergroep hagen

Onder deze beheergroep vallen de volgende groentypen: lijnvormige hagen en blokhagen.

In de gemeente Gorinchem worden regelmatig hagen toegepast. Er wordt vooral voor hagen gekozen vanwege de esthetische waarde van dit beplantingstype. In enkele gevallen wordt voor hagen gekozen uit veiligheidsoogpunt zoals op speelplekken en hondenuitrenplekken om als barrière te functioneren of als begeleidende beplanting. Blokhagen onderscheiden zich ten opzichte van bodembedekkende heesters doordat, bij blokhagen gesnoeid wordt met strakke overgangen er sprake is van een bovenkant en zijkanten. De resultaatsverplichting is dan ook in m² snoeioppervlak (bij bodembedekkende heesters wordt alleen gerekend met de oppervlak van het beplantingsvlak) Daarom is de hoogte van een (blok)haag minimaal 80 cm. De maximale hoogte is 220 cm, bij deze hoogte kan er nog zonder bijzonder hulpmiddelen worden geknipt. Daarnaast is het tijdstip van snoeien -t.o.v. bodembedekkende heesters- ook nauwkeuriger vastgesteld; 1^e knipbeurt in mei/juni en de 2^e knipbeurt in september.

9.1 Onderhoud van hagen

Uitgangspunten onderhoud hagen:

- Hagen machinaal snoeien;
- Aanschaf hagen als wortelgoed;
- Hagen worden zonodig teruggezet;
- Bij de haagvoet wordt onkruid en zwerfvuil verwijderd;
- Hagen worden niet bemest.

Hagen machinaal snoeien.

Er is onderscheid in beheer tussen blok en gewone hagen. Blokhagen zijn brede hagen welke niet gesnoeid kunnen worden in één maaibeweging op armbreedte met een motorzaag. Er dient extra lang materieel ingezet te worden om de volledige breedte van de haag te kunnen snoeien. Gewone hagen zijn lijnvormige hagen of brede hagen die nog wel in een maaibeweging gesnoeid kunnen worden. Afhankelijk van het kwaliteitsniveau worden hagen 1 of 2 keer per jaar geknipt, d.w.z. machinaal gesnoeid met een motorheggenschaar of een tractor met maaibalk. Het vrijgekomen snoeihout wordt zo nodig afgevoerd.

Aanschaf hagen als wortelgoed.

Vanuit de kwekerij wordt haagbeplanting over het algemeen als wortelgoed aangeleverd. uitzonderingen vormen bijzondere soorten zoals taxus welke met kluit geleverd worden. Dit heeft te maken met het kweekproces op de kwekerij. Er wordt voor wortelgoed gekozen vanwege de lagere kosten. In een nieuwbouwsituatie binnen de gemeente waar in het ontwerp als erfafscheiding hagen is toegepast, is de gemeente verantwoordelijk voor de voor -en bovenkant. Bewoners snoeien de achterzijde, de kant aan de woningzijde.

Hagen worden zonodig teruggezet.

Wanneer een haag op leeftijd is kan het voorkomen dat de kwaliteit van de haag achteruit loopt. Op zo'n moment kan besloten worden de haag abrupt terug te zetten (gesnoeid tot vlak boven de grond). Dit is een rigoureuze maatregel maar geeft de verzwakte beplanting opnieuw waarde, doordat een nieuwe groei-impuls wordt gegeven om vanaf de stamvoet weer uit te lopen.

Bij de haagvoet wordt onkruid en zwerfvuil verwijderd

Om een verzorgd beeld in stand te houden wordt, naast het snoeien, de haagvoet vrijgemaakt van onkruid en zwerfvuil. De frequentie is afhankelijk van het bepaalde onderhoudsniveau.

Hagen worden niet bemest.

In principe worden hagen niet bemest, hooguit wanneer beplanting niet aanslaat in een nieuw plantvak.

9.2 Kwaliteitscatalogus hagen

Groen-beplanting-haag-gaten in haag (Verrekenen op frequentie via RAW-werkcategorie 51)

A+	A	B	C	D
				
Er zijn geen gaten in de haag.	Er zijn weinig gaten in de haag.	Er zijn in beperkte mate gaten in de haag.	Er zijn redelijk veel gaten in de haag.	Er zijn veel gaten in de haag.
gaten	gaten	gaten	gaten	gaten
0 % per 100 m ¹	≤ 2 % per 100 m ¹	≤ 5 % per 100 m ¹	≤ 15 % per 100 m ¹	> 15 % per 100 m ¹

Groen-beplanting-haag-snoeibeeld geschoren hagen (Verrekenen op beeld via RAW-werkcategorie 51)

A+	A	B	C	D
				
De strakke lijnen van de haag zijn duidelijk zichtbaar. Er steken geen uitlopers uit de haag.	De strakke lijnen van de haag zijn goed zichtbaar. Er steken weinig uitlopers uit de haag.	De strakke lijnen van de haag zijn redelijk zichtbaar. In beperkte mate steken kleine uitlopers uit de haag.	De strakke lijnen van de haag zijn niet meer zichtbaar. Er steken redelijk veel kleine uitlopers uit de haag.	De strakke lijnen van de haag zijn niet meer zichtbaar. Er steken veel uitlopers uit de haag. De haag heeft zich ontwikkeld tot losse heesterrand.
gemiddelde lengte uitlopers	gemiddelde lengte uitlopers	gemiddelde lengte uitlopers	gemiddelde lengte uitlopers	gemiddelde lengte uitlopers
0 cm per 100 m ¹	≤ 10 cm per 100 m ¹	≤ 20 cm per 100 m ¹	≤ 30 cm per 100 m ¹	> 30 cm per 100 m ¹
maximale lengte uitgroeiende uitlopers	maximale lengte uitgroeiende uitlopers	maximale lengte uitgroeiende uitlopers	maximale lengte uitgroeiende uitlopers	maximale lengte uitgroeiende uitlopers
0 cm	≤ 30 cm	≤ 40 cm	≤ 50 cm	> 50 cm

10 Beheergroep bloemschalen en baskets

In de gemeente Gorinchem worden hanging-baskets en plantenbakken toegepast. Deze elementen worden toegepast ter versiering van de openbare ruimte. Ze dienen als bijzonder en fleurig accent op drukbezochte locaties of op plaatsen waar door ruimtegebrek geen ander groen mogelijk is. Vooral in het hoogstedelijke centrumgebied worden daarom deze elementen toegepast. De bakken worden intensief onderhouden om een kwalitatief hoogwaardig en verzorgd groenbeeld in stand te houden. Het toepassen van deze kleurrijke accenten in het centrumgebied wordt zeer gewaardeerd door de bewoners van de gemeente.

De bloemschalen/baskets worden zo beplant dat de hele zomer en winter -bloeiende- beplanting aanwezig is. In het voorjaar in de vorm van bloembollen en in de zomer- en wintermaanden maanden in de vorm van seizoens- en potplanten. Er worden planten gekozen waarbij het plukken van dode bloemen zoveel mogelijk wordt voorkomen en zo min mogelijk onkruid tot ontwikkeling kan komen.

10.1 Onderhoud bloemschalen

Uitgangspunten onderhoud bloembakken:

- In droge maanden wordt water gegeven;
- Gebruik bestrijdingsmiddelen;
- Bloemschalen worden bemest.

In droge maanden wordt water gegeven.

In de droge zomermaanden worden de bakken, afhankelijk van het weer, intensief watergegeven. Bij de hanging-baskets gebeurt het watergeven met behulp van een speciale wagen waarop een watertank en een 'lift' is gemonteerd

Watergeven

Gebruik bestrijdingsmiddelen.

Ziekten en plagen worden bestreden met het bestrijdingsmiddel 'Pirimor'. Er wordt af en toe gespoten tegen luis en spint zodat de bakken mooi blijven. Pirimor bestrijdt goed en snel op aanwezige luis en spaart natuurlijke vijanden

Bloemschalen worden bemest.

De planten in een bloembak zijn volledig afhankelijk van de bloembak aanwezig potgrond. De potgrond staat niet in contact met de volle grond en raakt als de planten groeien 'uitgeput'. Daarom is het voor een goede ontwikkeling van de beplanting van belang dat er wordt bemest.

11 Overige uitgangspunten groenbeheer

11.1 Ganzen

Eieren worden geschud ter behoud van de populatie ganzen in de stad.

In Gorinchem zijn een aantal populaties met ganzen. De dieren maken het beeld vriendelijk en brengen leven in de stad en zijn leuk om naar te kijken. Wanneer de ganzenpopulatie te groot wordt kan dit gevaar opleveren of intimiderend zijn voor passanten. Om de populatie in de hand te houden worden de eieren geschud. Er is gekozen voor schudden omdat dit een diervriendelijke methode is om de populatie in de hand te houden. De ganzen komen van nature voor in de omgeving maar worden met deze methode in het stedelijk gebied beperkt. De medewerkers zoeken de nesten op, schudden de eieren, markeren ze met een stip en leggen ze terug in het nest. Door deze maatregel zullen de eieren nooit uitkomen. De ganzen worden gefopt doordat ze toch blijven broeden en hierdoor niet nog eens aan een nest beginnen.

11.2 Ambrosia

Ambrosia wordt hooikoortsplant genoemd, omdat hij hooikoortsklachten kan veroorzaken. De pollen die tijdens de bloei vrijkomen zijn zeer sterk allergeen. Dat betekent dat ze snel hooikoortsklachten veroorzaken. Daarbij bloeit de plant pas vanaf eind augustus tot en met oktober, waardoor het huidige hooikoortsseizoen met 2 maanden verlengd kan worden, als Ambrosia zich massaal zou vestigen in ons land. Hoewel op dit moment de plant nog niet in Gorinchem is waargenomen zijn we er erg alert op.

11.3 Duizendknoop

De Japanse duizendknoop is een diepwortelende vaste plant.

Door de enorme groeikracht en de mogelijkheid van deze plant om overal te groeien (droge en natte grond, voedselrijk en voedselarm, zand, klei en veen) en in al die situaties de andere kruiden en struiken te verdringen wordt de plant internationaal tot de 100 ergste exoten gerekend. Het is dus van belang dat de Japanse duizendknoop wordt bestreden.

Bestrijden gebeurt door te spuiten met glyfosaat en/of regelmatig maaien waardoor de plant wordt uitgeput.

12 Sportvelden

De gemeente heeft, verdeeld over 2 sportcomplexen te weten Molenvliet en Dalem, acht kunstgrassportvelden, tien grassportvelden en één XtraGrassveld. De grassportvelden zijn allen voetbalvelden. Het beheer is erop gericht om de sportvelden optimaal bespeelbaar te houden door het toepassen van intensief onderhoud aan de grasmat. Een XtraGrassveld is een combinatie van een natuur- en kunstgrasveld en behoeft een iets specifiekere onderhoud.

De kunstgrasvelden bestaan uit 2 hockeyvelden en 1 minihockeyveld, 2 voetbalvelden en 3 korfbalvelden. Daarnaast zijn er 2 asfaltveldjes; één handbalveld (Achilles), één multifunctioneelveld (Rapid) en één atletiekbaan inclusief middenveld zijnde een natuurgrassportveld.

Hoeveel gras wordt er beheerd?

6.833	m ²	XtraGrass
73.813	m ²	sportveld gras
36.187	m ²	sportveld kunstgras

Wedstrijdvelden

Onder wedstrijd velden verstaan we die velden die uitsluitend voor wedstrijden gebruikt worden. Het aantal speelluren voor een wedstrijd veld is uit het oogpunt van kwaliteitsbeheersing aan een maximum gebonden. Hierbij wordt uitgegaan van bespeling door een seniorenteam. Het toelaatbare gebruik in speelluren verdeeld over het seizoen van een natuur wedstrijdvoetbalveld is maximaal 250 uur. Daarnaast kent een natuurgras wedstrijd veld ook gebruiksbeperkingen ten opzichte van de volgende klimatologische omstandigheden:

- Neerslag groter dan 3 mm/2 uur;
- Neerslag groter dan 10 mm/12 uur;
- Vorst;
- Opdooi.

Bij overbespeling zullen extra onderhoudsmaatregelen noodzakelijk zijn om de bedrijfszekerheid van het veld te handhaven. Een correcte, regelmatige belasting van de speelvelden is dan ook één van belangrijkste onderhoudsmaatregelen.

Trainingsvelden

Trainingsvelden worden vrijwel dagelijks gebruikt onder de meest uiteenlopende weersomstandigheden. Evenals bij wedstrijd velden is een trainingsveld gebonden aan een maximaal aantal trainingsuren. Hierbij kan voor een traditioneel aangelegd natuur trainingsveld uitgegaan worden van 400 uur. Waarbij als leidraad aangehouden kan worden de velden niet te gebruiken bij de volgende omstandigheden:

- Neerslag groter dan 10 mm/2 uur;
- Neerslag groter dan 20 mm/12 uur;
- Opdooi.

De velden dienen zoveel mogelijk over het gehele oppervlak gelijkmatig te worden gebruikt. Hierdoor zal de schade aan de grasmat uniform zijn.

Wetravelden

Wetravelden zijn Wedstrijd- Trainingsvelden en duidt op een tweeledig gebruik waarbij normaliter het wedstrijd gebruik voorop staat en de supplementair beschikbare uren ingezet kan worden voor training. Wetravelden zijn in de regel niet bestand tegen bespeling onder de volgende klimatologische omstandigheden:

- Neerslag groter dan 10 mm/2 uur;
- Neerslag groter dan 20 mm/12 uur;
- Vorst;
- Opdooi.

Xtragrassveld

Voetbalvereniging GJS heeft in 2012 in eigen beheer een Xtragrassveld aangelegd. De gemeente Gorinchem heeft het veld wel in onderhoud. Volgens de toentertijd beschikbare gegevens en afspraken zou het onderhoud van een Xtragrassveld dezelfde betreffen als een normaal natuurgrasveld met dien verstande dat diepverluchten niet mogelijk is.

XtraGrass bestaat uit synthetische grasvezels geweven op een stevige ondergrond die rechtstreeks op de grond van een standaard speelveld geplaatst kan worden. XtraGrass wordt zorgvuldig opgevuld met een speciaal mengsel voor de wortelzone en ingezaaid met graszaad. Al na een paar dagen ontkiemt het zaad en groeit het tussen de kunstgrasvezels. Hierdoor ontstaat een oppervlak van buitengewoon sterk natuurlijk gras dat resistent is tegen slidings en tackels. Terwijl het gras groeit breekt de mat gedeeltelijk biologisch af, waardoor er ruimte vrijkomt voor de wortels om door de mat te groeien, terwijl er toch een stevige ondersteunende structuur behouden blijft voor het grasveld.

De kunstvezels nemen gedeeltelijk de druk, en slijtage van de natuurlijke grassprietten over, waardoor het veld slijtvaster is dan een standaard veld van natuurlijk gras. Plekken met uitgerukt gras behoren tot het verleden, aangezien de structuur van XtraGrass de grasmat op zijn plaats houdt.

Waar natuurgras (wedstrijd) heeft een gebruikscapaciteit heeft van ongeveer 250 uur is dit bij Xtragrass zo'n 800 tot 1000 uur. Wanneer het natuurgras wordt gecombineerd met XtraGrass, dan zullen de kunstgrasvezels zorg dragen voor goede speeleigenschappen van het veld. Zelfs nadat het natuurgras is weggesleten. Het natuurgras kan herstellen in de zomer, zodat het gras weer in 100% conditie is bij de start van het nieuwe seizoen.

Kunstgrasvelden

De gemeente heeft diverse kunstgrasvelden in beheer; 2 hockeyvelden en 1 minihockeyveld, 2 voetbalvelden en 3 korfbalvelden.

En kunstgrasveld heeft het voordeel dat het onder de meeste weersomstandigheden te bespelen en een grotere bespelingscapaciteit hebben ten opzichte van natuurgrasvelden. Afhankelijk van type en gebruik tot wel 1500 uur. Waarbij als leidraad aangehouden dient te worden de velden niet te gebruiken bij de volgende omstandigheden:

- Bij sneeuw in principe niet bespelen;
- Bij wisselingen (dooi en vriekou) niet bespelen;
- Ruimen sneeuw alleen indien protocol sneeuwruimen is ondertekend;
- Niet bespelen met ijzel
- Gedurende dooiperiode niet bespelen.

De velden dienen zoveel mogelijk over het gehele oppervlak gelijkmatig te worden gebruikt. Hierdoor zal de slijtage van de mat uniform zijn.

Toelichting sneeuwruimen kunstgrasvelden

De hoofdhouders van kunstgrasvelden die hun veld sneeuwvrij wensen te maken, moeten éénmalig dit protocol met de daarbij behorende verklaring ondertekenen en naar de gemeente sturen. Hierin wordt vastgelegd dat de hoofdhuurder het sneeuwvrij maken volledig voor zijn kosten en risico zal (laten) uitvoeren en zich zal houden aan de afspraken en voorwaarden van dit protocol.

12.1 Klein onderhoud

Kleine (dagelijkse) onderhoudswerkzaamheden worden zowel door de verenigingen als gemeente uitgevoerd. Groot onderhoud en renovatie wordt alleen door de gemeente gedaan.

De sportvereniging voert kleine onderhoudswerkzaamheden uit waarvoor geen grote machines benodigd zijn. Deze kleine onderhoudswerkzaamheden bestaan uit:

1. belijnen van de natuurgrassportvelden;
2. herstellen van speel- en slidingschade¹;
3. verwijderen van zwerfvuil op het complex en de velden;
4. legen van de afvalbakken;
5. vegen van de verhardingen;
6. verwijderen van het spelmateriaal na gebruik, inclusief verplaatsbare doeltjes;
7. schoonmaken van de inloopmatten;
8. onderhouden en schoonhouden van de dug-outs;
9. maaien van de grasstrook onder de afrastering/reclameborden;
10. afsluiten van het sportcomplex;
11. aanwezig te zijn bij de veldkeuring door de afdeling BOR.

Klein (dagelijks) onderhoud op de sportvelden uitgevoerd door de gemeente bestaat uit:

1. grasmaaien;
2. grasvegen/bladvegen;
3. bemesten;
4. beregenen;
5. onkruidbestrijding op het veld;
6. ongediertebestrijding;
7. doorspuiten drainageleidingen;
8. onderhoud hekwerken;
9. onderhoud verhardingen;
10. keuring van de velden voor gebruik.

Uitgangspunten m.b.t. klein onderhoud sportveld gras zijn:

- Grassportvelden worden 55 keer per jaar gemaaid;
- Grassportvelden worden bemest;
- Grassportvelden worden beregend;
- Bij forse wormenactiviteit veld bewerken met wiedeg/kriebeleg;
- Grassportvelden worden gerold;
- Grassportvelden worden gesleept.

Grassportveld wordt 55 keer per jaar gemaaid

De grasmat van een grassportveld wordt zeer frequent (*+/- 55 keer per jaar*) gemaaid om het beeld verzorgd en het gras bespeelbaar te houden. Algemene maaihoogte is volgens KNVB tussen de 0,03-0,04 m.

Wij maaien op 0,035 m omdat korter maaien:

- het gras verzwakt;
- mogelijk verbranding optreedt;
- bij kleine oneffenheden te diep maaien kale plekken veroorzaakt;
- het de samenstelling van het grasbestand ongunstig beïnvloed;
- kort gemaaid gras nauwelijks voedingsstoffen kan aanmaken;
- aanwezigheid straatgras.

Het vrijgekomen maaisel wordt zo nodig afgevoerd, dit beperkt zich tot hoogstens 5 keer op jaarbasis. Graskanten worden gemaaid met een bosmaaier, dit levert een strak en verzorgd grasbeeld op.

---

¹ Herstel van speel- en slidingschade is één van de belangrijkste onderhoudsmaatregel.

Grassportvelden worden bemest

Het met een trekker en kunstmeststrooier van korrelmeststof. Bemesten gebeurt op basis van een bemestingsonderzoek dat elke 2 jaar wordt uitgevoerd door een gespecialiseerd bureau. Mede hierdoor wordt bereikt dat de juiste meststoffen, op het juiste moment in een juiste hoeveelheid worden toegediend.

Grassportvelden worden beregend

Het is niet aan te bevelen te snel te beregenen. Als er niet te snel wordt beregend zal het ongewenste straatgras geel gaan verkleuren in de zomer. De gewenste grassoorten kunnen droogte beter verdragen. Straatgras niet, vanwege (vaak) zeer ondiepe beworteling. Als richtlijn wordt aangehouden dat er een beregeningsgift van 20 à 25 mm kan worden gegeven als het bodemprofiel op een diepte van circa 10 cm droog is. Bij veel beregenen moet rekening worden gehouden met uitspoeling van meststoffen. Na uitvoering van groot onderhoud wordt het terrein indien noodzakelijk beregend. Dit om het gras de kans te geven te herstellen.

Bij forse wormenactiviteit veld bewerken met wiedeeg/kriebeleg

In geval van forse wormenactiviteit worden de velden zonodig gewiedeegd. Dit kan het beste worden uitgevoerd als de wormenhoopjes enigszins opgedroogd zijn. De hoopjes worden dan gevlaakt en verbrokkelen.

Grassportvelden worden gerold

Het rollen van de sportvelden wordt voornamelijk gedaan om na de vorst de opgevroren grasmat aan te drukken. Hiermee wordt het contact met de ondergrond weer herstelt. Rollen dient met het oog op structure schade beperkt te worden. Rollen is geen middel om het speeloppervlak te egaliseren.

Grassportvelden worden gesleept

Tijdens het speelseizoen worden de grasvelden gesleept. Slepen zorgt voor herverdeling van de losse grond over het speeloppervlak. Hiermee wordt voorkomen dat zich kluiten vormen en dat de toplaag een geheel blijft en zodoende een egaliserend effect heeft.

12.2 Sportveld gras groot onderhoud

Jaarlijks wordt door het Instituut voor Sportaccommodaties (ISA-sport) een rondgang over de grassportvelden gedaan. De hieruit komende aanbevelingen worden meegenomen in de keuze om wel of geen groot onderhoud te plegen. Het is dus niet vanzelfsprekend dat elk grassportveld elk jaar in het groot onderhoud zit. Het groot onderhoud wordt beschreven in een bestek en uitgevoerd door een externe aannemer.

Groot onderhoud kan bestaan uit verticuteren, bezanden, doorzaaien / inzaaien, vertidrainen en diepverluchten. Door nieuwe ontwikkelingen op de het vlak van onderhoudsmaatregelen worden de laatste jaren ook de fieltopmaker, vertidrain met holle pennen en de recycledresser ingezet.

Renovatie van het speelveld onder het groot onderhoud.

Tijdstip grootonderhoud

Groot onderhoud vindt plaats in de periode:

- Trainingsvelden begin mei tot en met eerste week augustus;
- Natuurgrasspeelvelden van begin juni tot en met tweede week augustus.

Bovenstaande data gelden onder normale weersomstandigheden. De zomerstop is bedoeld voor het uitvoeren van grootonderhoud en als herstelperiode van de grasmat.

Uitgangspunten m.b.t. groot onderhoud sportveld gras zijn:

- Drains doorspuiten ten behoeve van waarborgen betreedbaarheid;
- Het grassportveld wordt geverticuteerd om onkruiden en grassen te verwijderen;
- Het grassportveld wordt bezand;
- Vertidrainen en invegen na bezanden of recycledressen;
- Doorzaaien;
- Diepverluchten om de afwatering te stimuleren en verdichting te voorkomen;
- Nieuwe ontwikkelingen
- Renovatie vindt alleen plaats indien noodzakelijk.

Drains doorspuiten ten behoeve van waarborgen betreedbaarheid

1 keer per 2 jaar worden de drains onder het gras doorgespoten. Drains zijn geperforeerde ribbelbuizen onder het speelveld en zorgen voor een kunstmatige afwatering van water uit de bodem, met als gevolg het verlagen van het grondwaterpeil zodat het veld goed betreedbaar blijft. Met een slang wordt onder grote druk water de drains ingespoten. Wanneer de waterdruk wordt stopgezet neemt het terugstromende water het vuil uit de drains mee. De buizen blijven nagenoeg schoon achter.

Het grassportveld wordt geverticuteerd om onkruiden en grassen te verwijderen

Deze beheermaatregelen is het met messen op afstanden van 4 cm tot een diepte van 2 cm diep door de grond werken, als het ware 'verticaal maaien'. Al het loskomende materiaal wordt opgevangen en afgevoerd. Grassen, mos en vilt maar ook ondiep wortelende verkeerde grassen worden hiermee uit de grasmat verwijderd. Ook verbetert de wortelontwikkeling van het gras en daarmee het uitstoelen van de grasmat. Het is een van de belangrijkste onderhoudsmaatregelen aan de grasmat.

Het grassportveld wordt bezand

Verschralingszand dient de volgende eigenschappen te bezitten:

- Zoet;
- Leemgehalte $\leq 5\%$;
- Organisch stofgehalte $\leq 1\%$;
- M50-cijfer 180 à 230 μm ;
- Vrij van vreemde bestanddelen.

Verschralingszand kenmerkt zich door nauwe toleranties en is stabiel en toch zeer waterdoorlatend.

Met behulp van een trekker wordt het verschralingszand gelijkmatig in een laag van 0,5 à 1 cm aangebracht door het uitstrooien van het zand. Dit gebeurt met een bezandingsmachine en wordt uitgevoerd door een aannemer. Wij hebben de benodigde geavanceerde machine niet in bezit. Bezanding vindt plaats om de velden stroever te maken, de doorlaatbaarheid te vergroten en vormt als het ware het 'skeleton' van het veld. De ondergrond bestaat uit klei en wordt door wormenactiviteiten snel glad.

Vertidrainen en invegen na bezanden

Vertidrainen is het perforeren van de grasmat met 40 gaten per m^2 tot een diepte van 0.25 m^1 tot conische pennen waarvan de grootste diameter 50 mm is. Het eerder aangebrachte verschralingszand wordt ingeveegd in de ontstane gaten zodat de ontwatering van de grasmat verbeterd. Deze werkzaamheden vinden plaats na het bezanden van de grasmat.

Doorzaaien

Er wordt, afhankelijk van het soort veld, doorgezaaid met graszaadmengsel SV7 een speciaal sportvelden grasmengsel of RPS. Zaaiafstand tussen de regels is 50 mm welke in twee werkgangen kruislings diagonaal wordt ingezaaid. De hoeveelheid zaad die wordt gebruikt is $1 \text{ kg}/100 \text{ m}^2$. Het doelgebied wordt ook 1 keer per jaar ingezaaid.

Diepverluchten om de afwatering te stimuleren en verdichting te voorkomen

Diepverluchten is het snijden van de grasmat tot een diepte van 0.35 m^1 met 3 cm brede wigvormige messen. Tijdens het snijden moet de grasmat worden aangedrukt. Afstand tussen de sleuven is 25 cm. Door het snijden van de grasmat wordt lucht in de grasmat gebracht..

12.3 Nieuwe ontwikkelingen

Door nieuwe ontwikkelingen in de laatste jaren zijn er machines ontwikkeld waardoor beluchten en drossen gecombineerd kan worden. De mogelijkheden worden hier beschreven:

Koro-recycledresser

Koro-recycledresser, dit is een schudfrees met lepelvormige messen tot een werkingsdiepte van circa 20-25 cm. Door de roterende werking van de messen wordt er grond uit de toplaag meegenomen waarmee geringe ongelijkheden in een veld kunnen worden geëgaliseerd.

Verti-drain met holle pennen

Vertidrain met holle pennen, door in de vertidrain holle pennen te plaatsen wordt er grond uit de toplaag gehaald en op het maaiveld gedeponerd. Met deze grond kan vervolgens geringe ongelijkheden binnen de speeloppervlakte van een veld worden geëgaliseerd.

Fielddopmaker

Fielddopmaker, deze machine freest de toplaag af tot een in te stellen diepte van maximaal 5 cm. Door de in tegengestelde richting draaiende messen wordt de toplaag opgenomen en via een transportband op een naast de machine rijdende kieper gedeponerd. Door deze bewerking kunnen kleine ongelijkheden binnen een veld worden verwijderd zonder dat de groeipunten van de goede cultuurgrassen worden beschadigd. Deze grassen zullen na de bewerking weer uitlopen. In combinatie met doorzaaien zal dan weer een goede zode ontstaan met sterke grassoorten.

Renovatie vindt alleen plaats indien noodzakelijk

Renovatie van een grassportveld vindt alleen plaats indien dit noodzakelijk is en is financieel geregeld in de Meerjaren Onderhouds Planning MOP. Bij renovatie bestaan de werkzaamheden in hoofdzaak uit frezen bestaande grasmat, vervangen drainage, grof egaliseren aanbrengen zand, fijn egaliseren, vertidrainen en inevenen, zaaien, bemesten en diepverluchten

12.4 Greendeal

De staatssecretaris heeft in haar brief van 3 september 2013 aangegeven per november 2017 een verbod in te stellen op het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen voor sport- recreatieterreinen. Tevens wordt in de brief aangegeven dat een onderzoek in gang zal worden gezet om inzicht te krijgen op in het bijzonder de technische en financiële haalbaarheid van de verschillende niet-chemische alternatieven en technieken.

Advies- en ingenieursbureau Tauw heeft dit bedoelde onderzoek uitgevoerd en vastgelegd in het rapport "Inventarisatie niet-landbouwkundig gebruik van gewasbeschermingsmiddelen"

Uit het onderzoek van advies- en ingenieursbureau Tauw blijkt dat ondanks goed cultuurtechnisch beheer zo goed als elke beheerder gewasbeschermingsmiddelen moet gebruiken om vroeg of laat onkruid in de hand te houden. Dit kan éénmaal per jaar zijn, maar er kunnen ook meerdere jaren overheen gaan. Op dit moment is goed onderhoud van natuurgras zo goed als niet mogelijk.

Groei van onkruiden, plagen en ziekten in de grasmat, die de speelkwaliteit ongunstig beïnvloeden, zijn ongewenst. In het algemeen doen een te hoog aandeel onkruiden, ziekten en plagen afbreuk aan de kwaliteit van de grasmat. Dit is nadelig voor de sporttechnische eigenschappen en de veiligheid voor de gebruikers.

Naarmate het gras zich beter ontwikkelt zal onkruid minder kans krijgen en is het de kunst om de groeimogelijkheden voor het gras zo optimaal te houden en die voor onkruid weg te nemen. Dit betekent een combinatie van goede aanleg (juiste constructie, grassoorten, bemesting, beluchting, beregening en cultuurtechnische bewerking. Goed onderhoud is de beste manier om onkruid zoveel mogelijk weg te houden. Helemaal voorkomen is echter niet mogelijk. Het spreekt voor zich dat daar waar het onderhoud minder intensief is, de kans op aanwezigheid en groei van onkruid groter is.

Huidige situatie Gorinchem

Op de sportvelden in Gorinchem worden ook chemisch middelen ingezet. Grofweg kan het gebruik opgedeeld worden in 3 groepen: natuurgrasvelden, kunstgrasvelden en het gebied naast de velden.

Natuurgrasvelden;

Op de natuurwedstrijdsvelden wordt in het algemeen weinig problemen met onkruid ondervonden. Zonodig wordt er beperkt met de handspuit selectief tegen onkruiden gespoten. Op de trainingsvelden vinden meer problemen plaats, dit als gevolg van het intensieve gebruik. Sommige onkruiden, zoals weegbree zijn met de wiedege te verwijderen maar niet als er net nieuw gras is ingezaaid. Er wordt dan bij uitzondering volvelds gespoten.

Kunstgras;

Met name de eerste meter aan de kanten is gevoelig voor mos, waardoor het glad wordt en blessures kan veroorzaken. Dit is met onze reinigingsmachine nauwelijks/moeilijk te verwijderen en wordt daarom gespoten. Het afgelopen seizoen hebben we goede ervaringen opgedaan met het middel Ultima. Ultima is biologisch afbreekbaar is en laat geen residuen achter. Er gelden dan ook geen beperkingen voor gebruik langs rioolputten en watergangen.

Naast de velden;

Ook hier zijn er goed resultaten gehaald met Ultima. Het gaat hier om onkruiden onder de veldafscheidingen, ballenvangers,, naast de goot atletiekbaan, ect. Allemaal plekken die moeilijk te bereiken zijn en zonder inzet van middelen erg arbeidsintensief.

Standpunt / Green Deal BNSC

De Branchevereniging Sport en Cultuurtechniek (BSNC) verenigt de belangen van diverse partijen (waaronder gemeenten) die actief zijn op het gebied van ontwerp, aanleg, beheer en onderhoud en renovatie van buitensportaccomodaties, met name sportvelden.

De lijn was (en is) dat een verbod op korte termijn directe en aantoonbare effecten heeft voor de kwaliteit, het gebruik en de beschikbaarheid van sportvelden. Een verbod zou adequaat handelen bij onkruiden, (nieuwe) ziekten en plagen belemmeren, temeer passende en betaalbare alternatieven onvoldoende beschikbaar zijn. Op langere termijn is BSNC voorstander van chemievrij beheer. Maar ook dan blijft uitgangspunt dat dit niet ten koste mag gaan van de veiligheid, kwaliteit en speelbaarheid van de velden.

Dit is ook precies de insteek van de Green Deal Sportvelden die momenteel een breed samenwerkingsverband ontwikkelt. Namelijk, hoe kunnen we ervoor zorgen dat we in 2020 zonder chemie de velden kunnen beheren? Tenzij blijkt dat we voor bepaalde onkruiden, ziekten en plagen een uitzondering moeten maken omdat ook in 2020 nog geen alternatief beschikbaar is.

Dat vraagt veel aandacht voor voorlichting en kennisontwikkeling, scholing, onderzoek naar good practices en alternatieve methoden, en innovatie en ontwikkeling. Daar wil de BNSC de komende jaren op inzetten. Samen met de partners IenM, NOC*NSF, sportbonden, VSG, VHG, Cumela Nederland, VEWIN en Natuur- en Milieufederaties. Gezamenlijk bouwen aan een gedragen inhoudelijke tekst voor de Green Deal en een programma voor de periode tot 2020. BNSC verwacht de Green Deal in maart 2015 te kunnen ondertekenen.

Gezien het onderzoek van Tauw en het beleid van de BNSC lijkt het niet zinvol en realistisch om op korte termijn een totaal verbod in te stellen op het gebruik van chemische middelen op de sportvelden.

Gorinchem handelt middels de insteek van de Green Deal Sportvelden door:

- zorgvuldig te handelen met betrekking tot chemische middelen. Continu afwegen of er biologisch of cultuurtechnische alternatieven zijn;
- Bijhouden gewasbeschermingsplan (zie bijlage);
- Investeren in geschikt materieel om meer gericht cultuurtechnisch onderhoud te doen (Slitter, kriebeleg, ect);
- Investeren in kennis bij betrokkenen.

12.5 Sportveld gras overige werkzaamheden

Uitgangspunten overige werkzaamheden zijn:

- Grassportveld wordt regelmatig gekeurd door de ISA sport;
- Beschadiging wordt direct hersteld om bespeelbaarheid te garanderen;
- Onderhoud aan hekwerken en verharding;
- Bestrijding van mollen en konijnen.

Grassportveld wordt regelmatig gekeurd door de ISA sport

De grasmat wordt elk jaar gekeurd door het Instituut voor Sportaccommodaties (ISA-sport). ISA-sport geeft onderhoudsadviezen op basis van de keur op grassportvelden. Er wordt gekeurd op zaken als samenstelling, dichtheid van de grasmat, vlakheid, bodemgesteldheid en waterhuishouding. De gemeente krijgt hierover een rapportage waarop het beheer vervolgens wordt afgestemd.

Beschadiging wordt direct hersteld om bespeelbaarheid te garanderen

Beschadigingen aan de grasmat moeten snel worden hersteld om de bespeelbaarheid te garanderen. Ook herstel van speelschade valt onder het klein onderhoud wat ongeveer 30 keer per jaar wordt gedaan. Direct betekent dat 's maandags herstelwerkzaamheden worden uitgevoerd na het weekend waarin gevoetbald is.

Onderhoud aan hekwerken en verharding

Er vindt onderhoud plaats aan hekwerken en verharding door een aannemer. De aannemer herstelt verzakkingen en schade door vandalisme. Schades zoals een gat in het gaas worden door de eigen dienst gerepareerd.

Bestrijding van mollen en konijnen

Aangezien de bespeelbaarheid van de grasmat van sportvelden van groot belang is worden alleen op de sportvelden mollen gedood door middel van het zetten van klemmen.

Ook konijnen worden bestreden omdat deze veel schade aan de velden veroorzaken. Bestrijding van mollen is toegestaan omdat deze soorten erkende schadeveroorzakers zijn; bestrijding daarvan is een uitzondering in de flora -en faunawet.. Voor de bestrijding van konijnen is ontheffing van de provincie nodig.

In 2014 zijn we proeven gestart met het gebruik van rabbix. Rabbix stopt graaf- en vraatschade veroorzaakt door konijnen, hazen en herten. De werking van het middel richt zich op het sterk ontwikkelde geurvermogen van deze dieren. De geur van Rabbix wordt door de dieren als uiterst onaangenaam ervaren. Zodra de geur van Rabbix wordt waargenomen, draait het dier om en gaat weg. Hoewel de geur krachtig genoeg is om konijnen, hazen en herten te verdrijven, is het reukloos voor mensen. Rabbix biedt krachtige, langdurige bescherming zonder nadelige gevolgen voor planten, dieren of het milieu.

12.6 Kunstgras sportveld klein onderhoud

Uitgangspunten kunstgrassportveld m.b.t. klein onderhoud zijn:

- Kunstgrasvelden worden geveegd om een vlak speeloppervlak te waarborgen;
- Blad wordt 4 keer per jaar en vuil wordt 8 keer per jaar verwijderd;
- Er wordt bestrijdingsmiddel toegepast;
- Wekelijks controle en verwijderen klein vuil.

Kunstgrasvelden worden geveegd om een vlak speeloppervlak te waarborgen.

Om de twee à drie weken wordt het kunstgrasveld geveegd mits het weer -het moet goed droog zijn- het toelaat. Zand wat los ligt is van belang.

De afdeling BOR gebruikt hiervoor een machine met bezems erachter. Dit dient om de zandlaag tussen de kunstvezels te egaliseren zodat kuiltjes verwijderd worden en een vlak speeloppervlak gewaarborgd blijft. In plaats van een mbezem wordt ook regelmatig de kriebeleg ingezet.

Blad wordt 4 keer per jaar en vuil wordt 8 keer per jaar verwijderd

De afdeling BOR verwijdert blad en vuil van de velden. Enkele sportclubs dragen ook bij aan het schoonhouden van de velden. 4 keer per jaar wordt het blad verwijderd, 12 keer per jaar wordt vuil verwijderd. Blad wordt handmatig of met een bladblazer verwijderd. Vuil wordt alleen handmatig verwijderd.

Er wordt bestrijdingsmiddel toegepast

Voor mos- en onkruidbestrijding worden zonnodig bestrijdingsmiddelen toegepast. Uitsluitend langs de randen van de speelvelden en wettelijk toegestane middelen.

12.7 Kunstgras sportveld groot onderhoud

Uitgangspunten kunstgrassportveld m.b.t groot onderhoud zijn:

- Drains worden doorgespoten om de betreedbaarheid te waarborgen.
- Zorg te dragen voor voldoende instrooizand -rubber
- Kleine reparaties vinden plaats door een extern gespecialiseerd bedrijf.
- Reiniging van het zand vindt 1 keer per jaar plaats

Drains worden doorgespoten om de betreedbaarheid te waarborgen.

1 keer per 2 jaar worden de drains onder het gras doorgespoten. Drains zijn geperforeerde ribbelbuizen onder het speelveld en zorgen voor een kunstmatige afwatering van water uit de bodem, met als gevolg het verlagen van het grondwaterpeil zodat het veld goed betreedbaar blijft. Met een slang wordt onder grote druk water de drains ingespoten. Wanneer de waterdruk wordt stopgezet neemt het terugstromende water het vuil uit de drains mee. De buizen blijven nagenoeg schoon achter.

Zorg te dragen voor voldoende instrooizand -rubber

Door bespeling, schoonmaakacties ect. word ook instooizand of instrooirubber verwijderd. Daaom moet er regelmatig bijgestrooid worden. Het aanvullen van het zand wordt uitbesteed aan een gespecialiseerd bedrijf. Voor zand ingestrooide velden wordt kwartszand gebruikt en voor de kunstgrasvoetbal velden een rubberinfill.

Kleine reparaties vinden plaats door een extern gespecialiseerd bedrijf.

Een extern bedrijf voert 1 keer per jaar kleine reparaties uit zoals het controleren van de naden. De gemeente voert deze taak niet zelf uit, aangezien hier specifiek materiaal en kennis voor nodig is en de taak slechts 1 keer per jaar uitgevoerd wordt.

Reiniging van het zand vindt 1 keer per jaar plaats

Reiniging van het zand en de kunstvezels wordt 1 keer per jaar gedaan met een speciale machine om de speelmat schoon te houden zorg te dragen voor een goede bespeelbaarheid. Het reinigen wordt door de gemeente uitgevoerd met een reinigingsmachine. Deze machine zuigt het zand op, filtert het van onzuiverheden en veegt het zand vervolgens in. Dit leidt tot een opgeklopt en schoon zandbed waardoor het water goed de grond in kan trekken.

12.8 Atletiekbaan

Specifieke Uitgangspunt met betrekking tot de kunststof atletiekbaan zijn:

- Natte reiniging van de kunststofbaan vindt 1 keer 4 jaar plaats;
- Droge reiniging van de kunststofbaan vindt 2 keer per jaar plaats
- Reiniging van de goten vindt 1 keer per jaar plaats;
- Belijnen van de kunststofbaan vindt 1 keer per 6 jaar plaats;
- Kogelstootsector

Natte reiniging van kunststofbaan

Reiniging van de kunststofbaan wordt 1 keer per 2 jaar of indien noodzakelijk elk jaar gedaan met een speciale machine om de baan te reinigen van kleine deeltje vuil en vreemde bestanddelen die zich vastzetten aan de poreuze structuur van de kunststofbaan.

Hierdoor raken de poriën verstopt en het oppervlak verhard zich. Hierdoor vermindert de elastische eigenschap, drainagewerking en kunnen mos en algen zich makkelijker vestigen. Het reinigen gebeurt wordt uitbesteed. Hierbij wordt door middel van hoge druk en roterende sproeiers de kunststofbaan gereinigd. Het afval water wordt weer opgezogen.

Baan ontdoen van blad in het najaar

Om vervuiling tegen te gaan wordt in het najaar de baan ontdaan van afgevallen blad.

Reiniging van de goten vindt 1 keer per jaar plaats

Om de afvoer van overtollig regenwater te waarborgen worden 1 keer per jaar de goten en de vangputten in de goot gereinigd.

Belijnen vindt 1 keer per 6 jaar plaats

Bij normaal gebruik moet de eerste keer na 4 jaar de belijning opnieuw worden aangebracht. Daarna zal dit met een tijdsinterval van 6 jaar moeten gebeuren. Afhankelijk van het gebruik en slijtage zal de baan ook in zijn geheel een keer gespoten dienen te worden.

Kogelstootsector

De kogelstootsector bestaat uit halfverharding (Barotop 0-4 mm). Deze halfverharding moet vlakgehouden worden en zonodig uitgevuld te worden. Om de doorlaatbaarheid te garanderen wordt de toplaag bewerkt met een weedeg.

13 Begraafplaatsen

De afdeling BOR draagt zorg voor het onderhoud en beheer van de zes gemeentelijke begraafplaatsen in de gemeente Gorinchem. Drie algemene begraafplaatsen, de begraafplaats bij het kerkje bij Dalem, de rooms-katholieke begraafplaats en de Israëlitische begraafplaats.

De lokale regelgeving met betrekking tot de begraafplaatsen zijn vastgelegd in een tweetal verordeningen:

1. De beheerverordening;
2. De tarievenverordening.

De wettelijke regelgeving is geregeld in de Wet op de lijkbezorging.

De werkzaamheden op de begraafplaatsen betreft voornamelijk:

- de lijkbezorging;
- onderhoud groenvoorziening;
- onderhoud grafmonumenten;
- begraafplaatsadministratie.

13.1 Begraafplaatsen in Gorinchem

Er zijn verschillende begraafplaatsen in Gorinchem, ieder met een eigen kenmerk. Het beheer is op de kenmerkende inrichting afgestemd:

Israëlitische (Joodse) begraafplaats

Deze kleine, oude begraafplaats wordt gekenmerkt door gras met over het algemeen dezelfde type grafstenen. De uitstraling van deze begraafplaats is sober.

Algemene begraafplaats aan de Willem de Vries Robbéweg

Een oude, grote, algemene begraafplaats met monumenten en grote bomen. De inrichting is sober maar sfeervol door de ouderdom. Er zijn grindpaden toegepast, wat een kenmerk is van oude begraafplaatsen.

Algemene begraafplaats De Haarhof

De algemene begraafplaats "de Haarhof" aan de Haarweg is in 1992 in gebruik genomen. De basis van het ontwerp wordt gevormd door een grafheuvel die zo'n drie meter boven het omliggende gebied uitsteekt en die aan drie zijden door water is omsloten.

De grafheuvel is omgeven door een rij paardenkastanjes, een veel voorkomende boomsoort in Gorinchem en omstreken. Via een brug, die overgaat in een omhoog lopend pad, wordt de grafheuvel bereikt. De hoofdpaden op de grafheuvel vormen een assenstelsel en verdelen de eigenlijke begraafplaats in kwadranten, met in het middelpunt vier urnenmuren die te samen het columbarium vormen. Door vorm, materiaal en kleur zijn de entreepartij, het uitvaartcentrum, de brug en het columbarium met elkaar verbonden.

Bijzonder is de wijze van beplanten. De langs de hoofdpaden aangebrachte beukenhaag zorgt voor enige geborgenheid, terwijl de aan de rand gelegen taxussen, in solitair verband geplant, een doorkijk bieden op het omliggende landschap. Ook de binnen de kwadranten gelegen grafvelden zijn slechts door bodembedekkende heesters met enkele hogere solitaires van elkaar gescheiden, waardoor een transparant beeld ontstaat dat enerzijds voor een zekere mate van intimiteit zorgt maar daarnaast ook een openheid oplevert die de relatie met de omgeving versterkt. Gebruik van bloem- en besdragende beplanting tussen de grafvelden bieden een met de seizoenen wisselend beeld en versterken het eigen karakter van de begraafplaats. In 2014 is het 4^e kwadrant aangeplant.

Algemene begraafplaats aan de Merwededijk

Een kleine, oude begraafplaats gekenmerkt door beukenhagen met een markante snoeivorm. Ook deze begraafplaats heeft grindpaden wat een kenmerk is van oude begraafplaatsen.

Rooms-katholieke begraafplaats aan de Arkelse Onderweg

Deze begraafplaats is gelegen bij een kerk. Het is een kleine begraafplaats met een eenvoudige opzet bestaande uit een middenpad eindigend in een kapel. Ook op deze begraafplaats zijn grindpaden toegepast.

13.2 Uitgiften grafuimten

In het voorjaar 2014 heeft de gemeente besloten bij wijze van uitzondering een verzoek tot uitgifte van een grafuimte op de algemene begraafplaats aan de Willem de Vries Robbé te honoreren.

In het collegevoorstel is ook is voorgesteld per begraafplaats aan te geven wat (on)mogelijkheden zijn met betrekking tot uitgifte van nieuwe grafuimten. Dit is nodig omdat de omstandigheden van de vijf begraafplaatsen onderling sterk verschillen en er onduidelijk is met betrekking tot de mogelijkheden tot uitgifte.

Mogelijkheden per begraafplaats

- Algemene begraafplaats "de Haarhof" aan de Haarweg

De Haarhof is begin van de jaren '90 aangelegd en ingebruikgenomen. De begraafplaats is in feite een 3 meter hoge grafheuvel in het landschap. Op de Haarhof is geen beperking van de grafdiepte ten aanzien van de grondwaterstand. Dit is ook een van de redenen dat sinds de opening er volgens onze huidige werkwijze alleen hier in principe graven worden uitgegeven.

- De algemene begraafplaats aan de Willem de Vries Robbéweg

In de brochure 'begrafplaatsen in Gorinchem' staat vermeld dat er op de begraafplaats aan de Willem de Vries Robbé alleen nog bijzettingen plaatsvinden.

Gezien de bodemgesteldheid ter plaatse kunnen er, op drie graven na, ook geen nieuwe graven meer worden uitgegeven. Dit omdat volgens het Besluit op de lijkbezorging, de uitvoeringsregeling van de Wet op de lijkbezorging artikel 5 geen nieuwe graven mogen worden uitgegeven waarbij de gemiddelde grondwaterstand niet minstens 30 cm onder de diepst gelegen kist blijft. Volgens de medewerkers van de begraafplaatsen is uitgifte van nieuwe graven dan uitsluitend mogelijk voor de graven: ABV-H-04-015; ABV-L-07-006 en ABV-G-10-012

Deze graven zijn leeg kunnen uitgegeven worden met de voorwaarde dat de graven ten hoogste plaats biedt aan 2 stoffelijke overschotten.

- De rooms katholieke begraafplaats aan de Arkelse Onderweg;

In de brochure 'begrafplaatsen in Gorinchem' staat vermeld dat er op de rooms katholieke begraafplaats alleen nog bijzettingen plaatsvinden. Door de hoge grondwaterstand is het niet mogelijk nog nieuwe graven op de rooms katholieke graven uit te geven. Om toch in gewijde grond begraven te kunnen worden kan een pastoor een grafuimte op de Haarhof wijden.

- De algemene begraafplaats Dalem aan de Merwededijk;

In de brochure 'begrafplaatsen in Gorinchem' staat; "op beperkte schaal voor de bewoners van Dalem". Echter gezien de hoge grondwaterstand is het, op een grafuimte na, niet mogelijk nog nieuwe graven. Het betreft hier de grafuimte ABD-II^{de} klasse-05-001. Wel met de voorwaarde dat de nog uit te geven grafuimte maar plaats biedt aan een stoffelijk overschot.

- De Israëlitische begraafplaats aan de Willem de Vries Robbéweg;

Zoals vermeld In de brochure 'begrafplaatsen in Gorinchem' heeft de Israëlitische begraafplaats geen mogelijkheden meer voor begravenissen of bijzettingen.

Bijzettingen in bestaande graven kunnen alleen nog plaatsvinden op:

- de algemene begraafplaats "de Haarhof" aan de Haarweg;
- de algemene begraafplaats aan de Willem de Vries Robbéweg;
- de rooms katholieke begraafplaats aan de Arkelse Onderweg;
- de algemene begraafplaats Dalem aan de Merwededijk.

Op de Israëlitische begraafplaats aan de Willem de Vries Robbéweg worden geen nieuwe graven meer uitgegeven en vinden ook geen bijzettingen plaats.

Hiermee is iedereen duidelijk is wat de mogelijkheden zijn met betrekking tot nieuwe uitgiften of bijzettingen. Daarnaast wordt voldaan aan Besluit op de lijkbezorging, de uitvoeringsregeling van de Wet op de lijkbezorging artikel 5.

Begraafplaats	Nieuwe uitgiften	Bijzettingen in bestaande graven
algemene begraafplaats "de Haarhof" aan de Haarweg	Ja	Ja
algemene begraafplaats aan de Willem de Vries Robbéweg	Nee, behoudens: ABV-H-04-015; ABV-L-07-006 en ABV-G-10-012 Met de voorwaarde dat de graven ten hoogste plaats biedt aan 2 stoffelijke overschotten en directe ingebruikname.	Ja
rooms katholieke begraafplaats aan de Arkelse Onderweg	Nee	Ja
algemene begraafplaats Dalem aan de Merwededijk	Nee, behoudens de grafruimte ABD-II ^{de} klasse-05-001	Ja
Israëlitische begraafplaats aan de Willem de Vries Robbéweg	Nee	Nee

13.3 Onderhoudswerkzaamheden

Op de begraafplaatsen wordt extra aandacht besteed aan het netheidsbeeld omdat voor nabestaanden het belang van de uitstraling en verzorging van deze laatste rustplaatsen van dierbaren groot is. Dit komt tot uiting dat er meer gelet wordt op zwerfvuil en afgevallen blad ect. Verantwoordelijkheid voor het onderhoud van kleine bloempotjes en dergelijke ligt bij de nabestaande zelf.

Daarnaast bestaat het uit onderhouden van beplanting op graven en het aanplanten van vaste planten en sierheesters op het graf. De planten worden soms gescheurd en herplant voor vermeerdering. Ook schoonmaakwerkzaamheden in beplantingsstroken en maaierwerkzaamheden vallen hieronder. De Landsinghof voert dit onderhoud uit onder leiding van een groenmedewerker van team buitendienst BOR.

Wanneer bezoekers zelf niet voor grafaankleding zorgt, plant de gemeente een winterharde groenblijvende verharding aan om het verzorgde beeld van de begraafplaats te waarborgen. Uitzondering hierop vormen de oude graven waar de onderhoudsplicht nog bij de nabestaanden zelf ligt.

De afdeling BOR delft de graven en voert zelf het onderhoud aan monumenten uit; zoals het schoonmaken en rechtzetten van grafstenen. Het delven van graven en rechtzetten na verzakkingen, gebeurt met machines en gedeeltelijk handmatig. De afdeling voert controlerondes uit en inventariseert de benodigde werkzaamheden.

Wanneer de grafrechttermijn is verlopen en er wordt geen gebruik gemaakt van de mogelijkheid om het recht te verlengen wordt het monumenten door de afdeling van het graf verwijderd. Op dit moment worden geen familiegraven geruimd omdat er geen noodzaak toe bestaat, er wordt op dit moment volstaan met het verwijderen van de stenen.

14 Financiën

Het totaal openbaar groen van de gemeente Gorinchem bestaat uit verschillende soorten groentype met specifieke kenmerken. Per groentype is een onderhoudswerkpakket opgesteld die opgebouwd is uit verschillende maatregelen.

Per maatregel is bepaald wat de kosten voor een onderhoudsbeurt zijn aan de hand van normen (tijdsnormen of hoeveelheden) en inzet van middelen, arbeid materiaal en materieel. Door de prijzen te vermenigvuldigen met de frequenties en de hoeveelheden zijn de onderhoudskosten en benodigde uren (zie bijlage 1 geraamd).

In de exploitatiebegroting (zie bijlage 2) zijn de middelen opgenomen die nodig zijn om:

- allerlei benodigde goederen aan te schaffen zoals; zand/grond, graszaad, beplanting, ect;
- inhuur diverse tractie zoals, hoogwerkers, vrachtwagen, mobiele kranen, ect.;
- inhuur arbeid.

De bezuinigingen hebben zichtbaar effect gehad op het openbaar groen. Dit blijkt o.a. uit het aantal meldingen die zijn gestegen. Daarnaast is er geen budget meer beschikbaar voor renovatie of nieuwe ontwikkelingen. Om het huidige areaal op het huidige niveau te handhaven voldoen de huidige financiële middelen.

Onkruidbestrijding op verharding

Tijdens de raadsvergadering van 9 juli 2015 is de motie van Stadsbelang “Kwaliteit van de openbare ruimte -Onkruidbestrijding op verhard oppervlak” aangenomen. In de motie wordt het college verzocht te onderschrijven dat de bestrijding van onkruid op verhard oppervlak sterk achterblijft in vergelijking met voorgaande jaren, opgedragen de bestrijding zo spoedig als mogelijk ter hand te nemen en om vanaf 2016 zo nodig voldoende financiële middelen in de begroting te reserveren. Bij de vaststelling van dit stuk is nog geen besluit hierover genomen.

Bij areaaluitbreiding worden extra middelen conform regulier Planning en Control beleid aangevraagd via de perspectiefnota's.

De transitie van één onderhoudsniveau naar vier brengt een andere werkwijze en andere kostenverdeling met zich mee. Hier zal de komende tijd op gestuurd moeten worden.

De kostenverdeling zal in het nieuwe beheer pakket Obsurv doorgerekend moeten worden. Op dit moment is het technisch nog niet mogelijk om voor de periode vanaf 2014 een begroting op vier onderhoudsniveaus in Obsurv te generaliseren.

Deze onderhoudsdifferentiatie zal niet mogen leiden tot kostenverhoging en zal derhalve budgetneutraal doorgevoerd moeten worden.

In het najaar 2015 wordt onderzocht (opdracht vanuit de raad) of de kwaliteitsniveaus openbare ruimte en de bestaande budgetten in de praktijk nog kloppen met de door de raad gestelde kaders en zal indien nodig een voorstel worden gedaan tot aanpassing van de kaders. Om dit te onderzoeken gaat wijkbeheer dit de klankbordgroepen bevragen. Hiervoor is een boekwerkje samengesteld met daarin opgenomen de staalkaarten van de inrichtingselementen waarvoor een kwaliteitsniveau is vastgelegd.

Meerjaren Onderhouds Planning MOP sportvelden

Sterk fluctuerende onderhoudskosten waaronder sportparken zijn in beeld gebracht. Deze zijn vervolgens uitgedrukt in een gemiddelde jaarlast (periode 20 jaar) en deze consistente bedragen worden opgenomen in onze begroting. Om de 4 jaar wordt de MOP geactualiseerd.

Bijlage 1   Benodigde uren per beheergroep

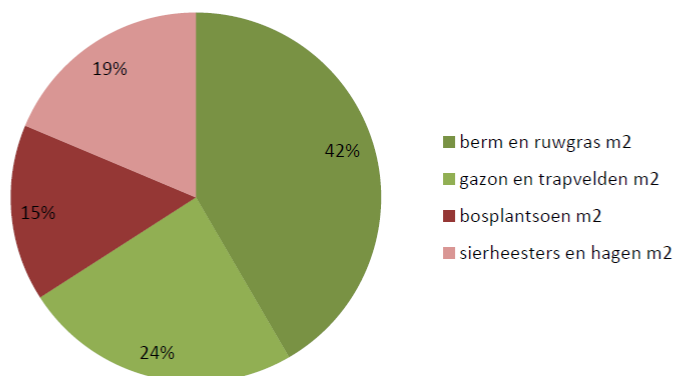
Beheergroep	benodigde uren
Begrafenis	1880
Berm normaal	865
Berm talud	520
Berm/ruigte langs verharding	218
Bloemrijk gras	193
Bloemschalen en baskets	1642
Blokhaag	543
Bodembedekkende heesters	12617
Boom in groen	3320
Boom in verharding	1341
Boomspiegel in gazon	148
Boomspiegel in ruw gras	117
Bosplantsoen	2361
Ecologisch beheerde oever	181
Gazon < 500m2	421
Gazon >500m2	1577
Gazon handkracht	137
Gazon wadi groot >500m2	36
Gazon wadi klein < 500m2	56
Gazonkant langs water	219
Graf	873
Grafveld	1123
Griend	302
Haag knipoppervak	447
Halfverharding	128
Knot-/leiboom in groen	337
Knot-/leiboom in verharding	50
Lijnvormige haag	1419
Niet-rijbaan verhardingen	850
Obstakel in gazon	170
Opgaande heesters	3162
Padkant bosplantsoen	464
Padkant Sierheesters	777
Rietoever	17
Ruigt	51
Sportveld gras	1897
Sportveld kunstgras	467
Strand	13
Trapveld	225
TOTAAL	41163
Uitvoering eigen dienst	22388
Door derden in te vullen	18775

Bijlage 2 Kostenverdeling exploitatiebegroting

Kostensoort	2016
41380 inschakeling adviseurs / specialisten budget	€ 48.628
Dob weerfax	
chemische middelen	
Borstelen (brandstof, borstels, machinist)	€ 48.628-
Weed-it	
41250 uitb. cultuurtechnische werkzaamheden budget	€ 52.110
graszaad	€ 3.000-
zand/grond	€ 5.000-
beregening	€ 2.500-
grootonderhoud	€ 12.500-
verlichting	€ 2.500-
hekwerken	€ 3.500-
bemesting	€ 2.500-
onkruidbestrijdingsmiddelen	€ 345-
kunstgrasvelden	€ 10.000-
atletiekbaan	€ 5.000-
schoolsportvelden	€ 3.000-
diverse	€ 2.215
41250 uitb. cultuurtechnische werkzaamheden	€ 28.238
graszaad	€ 3.000-
zand/grond	€ 5.000-
beregening	€ 2.500-
grootonderhoud	€ 12.500-
verlichting	€ 1.250-
hekwerken	€ 1.250-
bemesting	€ 2.500-
diverse	€ 238-
Totaal beheer openbaar groen	€ 696.119
Groenploeg bestek	€ 225.000-
Maaibestek	€ 105.000-
Inhuur materieel	€ 90.000-
Inboet	€ 30.000-
Groepsdetachering	€ 65.000-
Knotploeg 1/3 vriend	€ 10.850-
Inkomsten	€ 11.500
Winterwerk	€ 55.000-
Hoogwerker	€ 20.000-
Boomfeestdag	€ 250-
Diverse	€ 194-
Boomband en boompalen	€ 2.500-
Potgrond	€ 3.000-
Areaaluitbreiding	€ 56.000-
Hout	€ 500-
Lidmaatschap Stadswerk	€ 75-
Monumentale bomen	€ 5.000-
Onkruidbestrijdingsmiddelen	€ 4.000-
Fonteinen	€ 2.500-
Dierenzorggroep	€ 1.000-
Dg-Dialog/DGG	€ 3.000-
Hondenpoepzakjes	€ 17.500-
Zomer- en winterbeplanting	€ 7.000-
Regenboogschool	€ 4.000-
Schoonmaken Wallen	€ 250-
Totaal beheer watergangen	€ 20.289
Maaien baarden	€ 3.250-
Afplaggen plasberm	€ 4.500-
Beschoeiing/werkzaamheden tbv keur	€ 12.500-
Totaal onderhoud groenvoorz. begraafplaatsen	€ 134.500
Groenvoorziening/detachering	€ 55.000-
Afedekplaat en looproosters	€ 2.500-
Beletteren urenafdekplaat	€ 1.500-
Afvoer groenafval dmv vuilcontainers	€ 2.500-
Inboet	€ 5.000-
Grindpad	€ 5.000-
Aanvullen graven	€ 2.500-
Grafliften	€ 2.500-
Steekvazen	€ 1.000-
Hoogwerker	€ 1.500-
LOB	€ 500-
Renovatie	€ 15.000-
Onderhoud monumenten	€ 20.000-
Diverse materialen	€ 20.000

Bijlage 3   verdeling oppervlakten groenvoorzieningen

Grafiek 3.1 Verdeling oppervlakten groenvoorzieningen

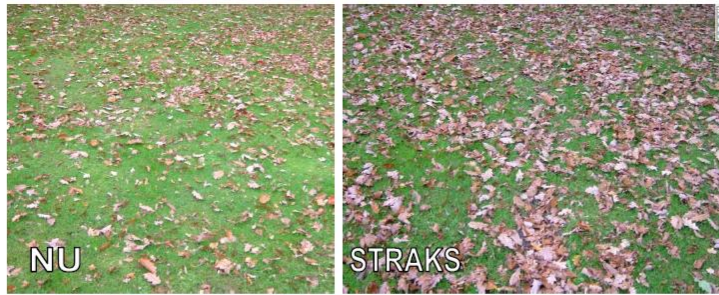
Bijlage 4   bezuinigingen verwerkt in groenbeheer 2012

- Aanschaf kleinere maat bomen zonder kluit
- Beperken onderhoudsniveau dmv gereduceerde opdracht Landsinghof.
- Afschaf kerstboom Stadhuisplein.
- Beperken inboet (aanschaf beplanting).
- Beperken onkruidbestrijding op verhardingen.
- Zelf uitvoeren van al het onderhoud aan grafmonumenten (reinen en rechtzetten) ipv uitbesteden dmv uren onttrekken uit het groen.
- Er is geen budget beschikbaar voor renovatie of nieuwe initiatieven.
- Beperken onderhoudsniveau

HOOFDTAAK	Achteruitgang kwaliteit
Bijmaaien en gazonkanten	Boomspiegels gazon alleen bijmaaien niet meer steken
Blad verwijderen	Blad in beplanting en op gazon minder verwijderen
Maaien recreatief gras	26 keer ipv 33 keer maaien
Onderhoud bloembakken	de helft van de bloembakken verwijderen
Onkruidbestrijding beplanting	Van niveau A naar niveau B
Snoei beplanting	Padkanten minder vaak snoeien
Knippen hagen	75% 1 keer ipv 2 keer knippen

Afbeelding 4.1 Boomspegels niet meer steken maar bijmaaien.

Afbeelding 4.2 Minder blad verwijderen

Afbeelding 4.3 minder vaak maaien

Afbeelding 4.4 Minder bloembakken, dit beeld komt minder vaak voor.

Afbeelding 4.5 Bij minder schoffelen komen onkruid plekken vaker voor.

Afbeelding 4.6 Minder vaak snoeien overhangende randen

Bijlage 5 Groenbeheerpakket

Begin 2014 is het beheerpakket dgDIALOG vervangen door zijn opvolger Obsurv. Obsurv is een webbased integraal beheersysteem. Het maakt gebruik van koppelingsmogelijkheden tussen database (numerieke gegevens) en kaartmateriaal (grafische gegevens).

Wat kun je met Obsurv?

Met Obsurv kun je: het dagelijks onderhoud afhandelen; inventariseren en inspecteren, plannen en begroten zowel op strategisch en tactisch niveau. Deze worden hieronder kort toegelicht. Een en ander zal het komende jaar nog geïmplementeerd moeten worden om goed van de functionaliteiten gebruik te kunnen maken. Ook zal de aanschaf van een of meerdere tablets de mogelijkheden van het gebruik vergroten.

Afhandelen dagelijks onderhoud

Met Obsurv kun je het proces voor het afhandelen van het dagelijks onderhoud vastleggen. Dit proces bestaat uit het vastleggen, goedkeuren, uitvoeren en afmelden van meldingen. Doordat dit allemaal online kan, heeft iedereen altijd toegang tot de juiste, actuele informatie.

Inventariseren en inspecteren

Obsurv heeft diverse (online) tekenfuncties die de medewerker buiten in het veld ondersteunen bij het invoeren van nieuwe of gewijzigde objecten. Deze tekenfuncties zijn beperkt tot wat daadwerkelijk nodig is, niets meer en niets minder. Zonder complexe import- en exporthandelingen.

Plannen en begroten

Je wilt niet alleen weten wat waar ligt, je wilt ook berekenen waar er meer of minder kan worden uitgegeven. Daarbij wil je de kwaliteit altijd op een acceptabel niveau houden. Obsurv biedt je de mogelijkheid om verschillende kwaliteitsniveaus vast te leggen met behulp van de schaalbalken van het CROW.

Met Obsurv kun je op tactisch en strategisch niveau het beheer plannen en begroten. Het is mogelijk om een meerjarenonderhoudsplan op te stellen. Het is echt een integraal beheersysteem: plannen en begroten in één proces.

Strategisch:

Keuzes op basis van ambitieniveau en beeldkwaliteit
Integraal overzicht van assets en onderhoudsplannen

Tactisch:

Meerjaren onderhoudsplannen
Doorrekenen onderhoudsscenario's

Obsurv bevat een volledige inventarisatie van het areaal. Dit areaal wordt onderverdeeld in de beheergroepen:

Bomen;
Gras;
Griend;
Bosplantsoen;
Sierheesters;
Hagen;
bloemschalen / hanging baskets.

Per beheergroep (type groen) is een werkpakket opgesteld. Een beheergroep is een verzameling beplanting die een bepaald beeld vormen, soortgelijk gebruik mogelijk maken, groeien onder vergelijkbare condities en daardoor op dezelfde wijze beheerd moeten worden.

Actualisatie begroting

Voor de begroting van 2012 zijn de gegevens in dgDialog (voorloper Obsurv) geactualiseerd. Om te kunnen toetsen of de situatie overeenstemt met 2011 zijn alle beheermaatregelen samengevoegd tot enkele hoofdtaken. Deze werkzaamheden per hoofdtaak zijn voor de eigendienst vergeleken met de

nacalculatie (urenregistratie). De begroting is aangepast zodat de uren van de eigen dienst zoveel mogelijk overeenstemmen met de werkelijkheid.

Vervolgens zijn de prijsniveaus geactualiseerd aan de hand van normboeken en onze eigen ervaringen en is een begroting voor 2012 doorgerekend. De kosten zijn berekend aan de hand van normgetallen ongeacht wie het beheer uitvoert (eigen dienst, aannemer of werkvoorziening). De prijzen zijn geraamd aan de hand van externe bronnen, met als prijspeil 2012.

- GWW kosten 2011, kostengegevens van werkzaamheden in de grond-, weg- en waterbouw, uitgave van Elsevier.
- IMAG normen 2001, tijdsnormen voor het uitvoeren van onderhoudswerkzaamheden, Instituut voor Milieu- en AGritechniek.
- CROW beheerkosten openbare ruimte 2004 (CROW is kennis platform voor verkeer, vervoer en openbare ruimte). In de raming zijn de kosten voor materieel, materiaal en arbeid apart berekend.

In dgDIALOG is de begroting opgebouwd door maatregelen op te nemen in een werkpakket per groentype. Per maatregel is bepaald wat de kosten voor een onderhoudsbeurt zijn aan de hand van normen (tijdsnormen of hoeveelheden) en inzet van middelen, arbeid materiaal en materieel. Door de prijzen te vermenigvuldigen met de frequenties en de hoeveelheden zijn de onderhoudskosten geraamd.

Op dit moment is het nog niet mogelijk om voor de periode vanaf 2014 een begroting in Obsurv te generaliseren. Eerst zal Obsurv geactualiseerd moeten worden en zullen nog een aantal aanpassingen moeten plaatsvinden.